

Universiteit
Utrecht

Erfgoed herzien

*Perspectieven op 'erfgoed' vanuit kennis en ervaringen
van postkoloniale groepen*

Jaswina Elahi

10 november 2025

Colofon

Titel

Erfgoed herzien. Perspectieven op 'erfgoed' vanuit kennis en ervaringen van postkoloniale groepen

Projectteam

Jaswina Elahi, Yan Zhou en Tim Cator

Publicatiedatum

10 november 2025

Project

Dit rapport is onderdeel van het project Diaspora Erfgoed in Beweging, gesubsidieerd via de Faro Uitvoeringsmaatregel van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

Partners

Stichting Rang-é-Mehfiel
Stichting Gema Rasa
Stichting Herdenking Javaanse Immigratie
Pan Asian Collective

Uitgave

Universiteit Utrecht

Plaats van uitgave

Utrecht

Omslagillustratie

Gegenereerd met behulp van kunstmatige intelligentie (ChatGPT, OpenAI).

© 2025 Jaswina Elahi / Universiteit Utrecht.

Overname van tekst of beeld uitsluitend met bronvermelding.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

**Universiteit
Utrecht**

Samenvatting

In de afgelopen decennia verschoof het erfgoedbegrip van een focus op tastbare objecten naar de erkenning van erfgoed als levend, sociaal en gemeenschapsgericht. Het UNESCO-verdrag van 2003 over immaterieel erfgoed en het Faro-verdrag van 2005 markeerden deze omslag door erfgoed te erkennen als een gemeenschappelijk goed waarvan participatie een mensenrecht is. Daarmee veranderde ook de rol van erfgoedprofessionals: van beheerders naar partners in co-creatie met de gemeenschappen die erfgoed betekenis geven. Dit bood vooral postkoloniale migrantengemeenschappen nieuwe kansen voor zichtbaarheid, maar hun praktijken botsen vaak met het objectgerichte erfgoedbeleid dat nadruk legt op materiële authenticiteit en formele borging. Hun erfgoed is juist relationeel, tijdelijk en hybride en daarmee wezenlijk *living heritage*.

Om deze dynamiek te begrijpen, hanteert het onderzoek vier denkkaders: *etnogenese* (vorming van gemeenschappen in relatie tot migratie en koloniale geschiedenis), *creolisering* (culturele vermenging), *etnisering* (hernieuwd etnisch bewustzijn) en *genderemancipatie* (verschuivende rollen genderrollen richting gelijkwaardigheid). Samen tonen zij erfgoed als sociaal proces, gevormd door machtsverhoudingen en voortdurende herinterpretatie.

Het onderzoek volgde een participatieve aanpak in samenwerking met zes erfgoedgemeenschappen uit drie postkoloniale groepen: Hindostaans-Surinaams, Javaans-Surinaams en Chinees-Indonesisch. De gemeenschappen bepaalden mede de culturele erfgoedschatten, thema's en locaties van de gesprekken, die plaatsvonden op plekken van betekenis, zoals eigen scholen, gemeenschapsruimten en oefenruimtes. In totaal namen 73 personen deel hieraan. Daarnaast vonden er online seminars plaats waarin academische experts hun expertise over postkoloniaal erfgoed in de diaspora deelden. De experts kwamen uit Indonesië, Singapore, de Verenigde Staten, Guyana, Zuid-Afrika, Mauritius en Frankrijk. Zij vertegenwoordigen dus de Aziatische en Indische Oceaan-diaspora's die historisch verbonden zijn met koloniale migratieroutes tussen Zuidoost-Azië, het Caribisch gebied en Europa.

Het onderzoek koos voor een participatieve insteek, maar ging verder dan dat. Het onderzoek werd door de onderzoeker opgevat als een relationeel proces van wederkerigheid en gedeelde kennisproductie. Deze *experienced heritage research* benadering verbindt persoonlijke betrokkenheid en gedeelde identiteit met academische analyse. Vervolgens liet de thematische analyse van taal, emotie en herinnering liet zien hoe erfgoed telkens opnieuw wordt gevormd in dialoog tussen mensen, generaties en contexten. Zo draagt het onderzoek niet alleen bij aan kennis over specifieke gemeenschappen, maar ook aan een breder doel: herziening van het

erfgoedbegrip richting een inclusief praktijk waarin samenwerking en meervoudigheid centraal staan.

Bevindingen

- *Bevindingen erfgoedgemeenschappen Nederland*

De postkoloniale erfgoedgemeenschappen in Nederland (Hindostaans-Surinaams, Javaans-Surinaams en Chinees-Indonesisch) beschouwen erfgoed niet als een statisch bezit, maar als een levend proces dat voortdurend verandert. Erfgoed is geworteld in herinnering, emotie en sociale relaties en krijgt steeds opnieuw vorm in dialoog met verleden, heden en toekomst. Binnen deze gemeenschappen fungeert erfgoed als culturele herinnering: liederen, dansen, rituelen en zelfs geuren of gerechten roepen collectieve en persoonlijke verhalen op over migratie, verlies, arbeid, trots, familie en doorzettingsvermogen. Herinnering is daarbij niet enkel reconstructie, maar ook heruitvinding. In dat proces wordt stilte — het zwijgen van eerdere generaties over koloniale pijn of migratie — een vorm van erfgoed: een onzichtbare erfenis die latere generaties proberen te doorbreken. Zo ontstaat erfgoed als een emotionele ruimte van herstel en zelfdefinitie.

De overdracht van erfgoed voltrekt zich grotendeels buiten formele instellingen, vooral in families en gemeenschappen. Kennis wordt impliciet overgedragen via danspassen, liederen of rituelen die gezamenlijk worden uitgevoerd. Deze belichaamde kennis (opgeslagen in lichamen en handelingen) vormt een essentieel onderdeel van de continuïteit. Ouderen fungeren als kennisdragers, jongeren vernieuwen door te vragen en te experimenteren. Tempels, dansscholen en gemeenschapscentra versterken dit proces door zowel technische als morele waarden over te dragen. Erfgoedoverdracht is echter kwetsbaar: verlies van taal, vergrijzing en migratie bedreigen de continuïteit. Veel praktijken bestaan dankzij enkele individuen of vrijwilligers en dreigen te verdwijnen zonder structurele steun. Toch tonen de gemeenschappen veerkracht met eigen initiatieven, zoals het digitaliseren van liederen en rituelen of het documenteren van familiegeschiedenissen. Erfgoed wordt zo niet alleen bewaard, maar telkens opnieuw gemaakt.

De gesprekken over authenticiteit en symboliek laten zien dat authenticiteit geen vast gegeven is, maar een proces van voortdurende herinterpretatie. Tradities worden aangepast aan veranderende contexten, waarbij behoud en vernieuwing samenvallen. Voor velen betekent juist aanpassing trouw blijven aan de traditie. Symbolische markers zoals kleding, rituelen, namen en taal fungeren als

herkenningspunten van identiteit, maar veranderen mee met de tijd. Erfgoed is daarmee niet alleen herinnering aan een oorsprong, maar ook een middel om zichzelf te herdefiniëren in de hedendaagse samenleving.

Een terugkerend thema is de spanning tussen de vitaliteit van erfgoed binnen gemeenschappen en het gebrek aan institutionele erkenning. Hoewel het immateriële erfgoedkader van UNESCO en het Nederlandse beleid ruimte biedt voor gemeenschapsgericht erfgoed, ervaren veel postkoloniale groepen uitsluiting. Hun erfgoed wordt vaak gereduceerd tot folklore of exotische cultuur, zelden erkend als volwaardig onderdeel van de nationale canon. Toegang tot subsidies is ingewikkeld en slecht afgestemd op hun informele organisatievormen. Projectfinanciering leidt tot tijdelijke zichtbaarheid, maar geen duurzame borging. De gemeenschappen formuleren hun behoeften helder: structurele erkenning, ondersteuning bij documentatie en archivering, fysieke ruimtes voor samenkomst en educatieve trajecten die erfgoed integreren in het onderwijs. Zij pleiten voor gelijkwaardige samenwerking met instellingen, gebaseerd op vertrouwen en wederkerigheid, en voor beleid dat hun realiteit erkent: kleinschalig, relationeel, dynamisch en vaak transnationaal.

De transnationale dimensie vormt een sleutel tot begrip van postkoloniaal erfgoed. Erfgoed beweegt tussen landen, generaties en digitale netwerken, verankerd in meerdere werelden tegelijk — Java, Suriname, Indonesië, India, China en Nederland. Via familiebanden, professionele relaties, online platforms en diaspora-evenementen worden kennis, muziek, recepten en rituelen uitgewisseld. Digitalisering versterkt deze verbindingen en maakt erfgoed toegankelijker, maar brengt ook risico's van vervlakking en verlies van context met zich mee. Toch bieden digitale media nieuwe mogelijkheden voor zelfrepresentatie en internationale samenwerking. Culturele vermenging vormt daarbij de kern van erfgoed in de diaspora. De gesprekken laten zien dat vermenging geen bedreiging is, maar een bron van vernieuwing en veerkracht. Zo mengt Hindostaanse baithak gana Indiase melodieën met Caribische ritmes, integreert Surinaams-Javaanse gamelan moderne stijlen en combineren Chinees-Indonesische gerechten verschillende regionale keukens. Deze hybriditeit weerspiegelt de geschiedenis van migratie en koloniale verplaatsing en toont erfgoed als een proces van voortdurende vertaling tussen contexten.

- Bevindingen experts diaspora

De diaspora-experts bevestigen dat erfgoed van postkoloniale groepen is gevormd in de spanning tussen koloniale machtsstructuren en culturele creativiteit. Koloniale regimes legden identiteit en hiërarchie vast, maar binnen die kaders ontstonden nieuwe vormen van expressie en gemeenschap. Muziek, rituelen en namen werden middelen om waardigheid te behouden en zo groeide erfgoed uit zowel verzet als aanpassing. In die context krijgt identiteit een relationele betekenis:

gemeenschappen zien zichzelf niet als dragers van een onveranderlijke cultuur, maar als deel van een netwerk van herinnering en vernieuwing. Erfgoed is een manier om zichzelf te positioneren, om gezien te worden en om culturele rechtvaardigheid te eisen. De roep om erkenning gaat dan ook over zeggenschap over representatie en betekenis, en over de mogelijkheid voor gemeenschappen om zelf te bepalen hoe hun erfgoed wordt benoemd, gepresenteerd en doorgegeven.

Emotie fungeert hierbij als bindmiddel tussen individuen, generaties en gemeenschappen. Muziek, rituelen en eten roepen gevoelens van thuiskomen, verlies en saamhorigheid op, waardoor erfgoed een levende ervaring wordt: een manier om gemeenschap te herbevestigen en geschiedenis tastbaar te maken in het heden. De praktijk van overdracht laat zien dat behoud geen stilstand betekent, maar voortdurende aanpassing aan veranderende omstandigheden. Erfgoed wordt zelden doorgegeven via formele instituten, maar in de dagelijkse praktijk van muziek, ritueel, koken en taal. Vooral vrouwen spelen hierin een centrale rol, door taal, kennis en gebruiken in huiselijke sfeer over te dragen. Erfgoed leeft in de handeling zelf: muziek, dans, ritueel en koken zijn uitvoeringen waarin het verleden telkens opnieuw betekenis krijgt. Het lichaam fungeert daarbij als levend archief.

Digitalisering en educatie versterken deze overdracht. Jongeren leren via online platforms, video's en internationale samenwerkingen, terwijl religieuze en culturele leiders bijdragen aan documentatie en kennisdeling. Deze ontwikkelingen vergroten zichtbaarheid, maar roepen ook vragen op over eigendom, taal en representatie. Hybriditeit vormt geen bedreiging, maar de kern van vernieuwing: door vermenging, vertaling en creatief hergebruik ontstaan nieuwe uitdrukkingsvormen die verleden en heden verbinden. Jonge generaties gebruiken erfgoed niet alleen als identiteit, maar ook als bron van creatief en economisch initiatief. Tegelijk blijft erfgoed verbonden met vragen van zeggenschap en erkenning: wat nationaal wordt omarmd, kan lokale betekenis verliezen.

Erfgoed wordt niet enkel doorgegeven, maar telkens opnieuw gemaakt — in zang, dans, ritueel en verhaal. Continuïteit betekent geen ononderbroken lijn, maar een netwerk van bewegingen, overgangen en herinneringen. Erfgoed leeft zolang het wordt gedaan, gedeeld en gevoeld, in lichamen, stemmen en ruimtes, waar het verleden steeds opnieuw in het heden wordt gebracht.

Conclusie en aanbevelingen

Het dominante erfgoedbegrip, gebaseerd op stabiliteit, materiële borging, authenticiteit en institutionele controle, sluit onvoldoende aan bij de werkelijkheid van postkoloniale erfgoedpraktijken. Voor deze gemeenschappen is erfgoed geen bezit, maar een handeling die leeft in rituelen, muziek, dans, koken, verhalen en gebaren. Het is performative: elke uitvoering is tegelijk herinnering, overdracht en vernieuwing. Erfgoed gebeurt in het moment, in ontmoeting en beleving, en is

daarmee sociaal en veranderlijk. Behoud betekent hier niet vasthouden aan een onveranderlijke oorsprong, maar het vermogen om zich aan te passen en te vernieuwen. Waar het klassieke erfgoedmodel authenticiteit koppelt aan continuïteit, tonen deze gemeenschappen dat juist vermenging, vertaling en hybriditeit vormen van behoud zijn. Tradities blijven betekenisvol omdat ze meebewegen met mensen, generaties en contexten. Erfgoed leeft niet ondanks verandering, maar dankzij verandering.

Dit erfgoed heeft bovendien een uitgesproken morele en politieke dimensie. Het is gevormd binnen koloniale machtsstructuren van uitsluiting en racialisering en fungeert vandaag als daad van herstel en culturele rechtvaardigheid. De beoefening ervan is een manier om aanwezigheid te herwinnen, stilte te doorbreken en vergeten geschiedenissen zichtbaar te maken. Documenteren en delen is in dat licht geen administratieve handeling, maar een vorm van tegenvergetelheid: een poging te voorkomen dat deze geschiedenissen verdwijnen uit het nationale verhaal.

Het antwoord op de onderzoeksvraag ligt niet in technische beleidsaanpassing, maar in een fundamentele herdefiniëring van het erfgoedbegrip zelf. Erfgoed moet worden gezien als commons: een gedeeld cultureel goed dat betekenis krijgt in relaties, participatie en wederzijdse verantwoordelijkheid. Een werkelijk inclusief erfgoedveld vraagt niet om meer stemmen binnen hetzelfde kader, maar om verandering van dat kader: erfgoed begrijpen als levend proces waarin beleving, zeggenschap en heruitvinding centraal staan.

Op basis van het onderzoek zijn een drietal aanbevelingen geformuleerd:

1. Herdefiniëring van erfgoed en gedeelde zeggenschap

Erfgoedbeleid zou moeten verschuiven van conservering naar beleving. Dans, muziek, rituelen, koken en vertellen zijn geen “tijdelijke” activiteiten, maar de kern van overdracht. Beleidskaders en subsidieregelingen dienen ruimte te bieden aan ervaringsgerichte, intergenerationele en gemeenschapsgebonden praktijken, en authenticiteit te waarderen als proces in plaats van als vaste oorsprong. Gedeelde zeggenschap is hierbij cruciaal: gemeenschappen moeten niet slechts worden geconsulteerd, maar structureel participeren in besluitvorming, onderzoek en presentatie, als mede-eigenaren en betekenisgevers van hun erfgoed.

2. Infrastructuur, archieven en diaspora netwerken

Het behoud van levend erfgoed vraagt om steun voor de plekken waar het werkelijk leeft: tempels, buurthuizen, keukens, danszalen en repetitieruimtes. Deze gemeenschapsplekken zijn de laboratoria van cultuur en verdienen structurele ondersteuning, ook wanneer zij niet aan formele eisen voldoen. Tegelijk is er

behoefte aan archieven die niet enkel vastleggen, maar verhalen zichtbaar maken vanuit de gemeenschap zelf, in beeld, geluid en taal, met zeggenschap over wat wordt bewaard en gedeeld. Ook digitale platforms en internationale uitwisseling en samenwerking tussen diaspora's zijn essentieel: erfgoed is immers grensoverschrijdend en ontstaat in circulatie tussen landen, generaties en herinneringen.

3. Kennis, taal en houding

Een inclusief erfgoedveld vraagt niet alleen om beleidsverandering, maar ook om een andere manier van denken, spreken en onderzoeken. Erfgoedinstellingen en beleidsmakers moeten kennis ontwikkelen over de geschiedenis en doorwerking van koloniale machtsstructuren en leren omgaan met de ongelijkheden die daaruit voortkomen. Erfgoedkennis ligt niet alleen in archieven, maar ook in ervaring, emotie en samenwerking. Dat vraagt van onderzoekers en instellingen dat zij leren werken met participatieve methoden, waarin gemeenschappen als co-creators en co-onderzoekers optreden. De taal van erfgoed moet verschuiven: woorden als 'beschermen' en 'behouden' maken plaats voor 'delen', 'herinneren', 'doorleven' en 'heruitvinden'. Dit vergt niet alleen opleiding, maar ook een houding van reflectie, openheid en wederkerigheid binnen het erfgoedveld.

Inhoud

Samenvatting	3
Bevindingen	4
Conclusie en aanbevelingen	6
1. Het begrip erfgoed	11
1.1. Het gangbare erfgoedbegrip	12
1.2. Aanvullende denkkaders	15
1.3. Samen Ontdekken	17
1.4. “Experienced” heritage research	21
2. Betekenisgeving en overdracht van erfgoed	23
2.1. Culturele herinnering en betekenisgeving	23
2.2. Overdracht van erfgoed	25
2.3. Authenticiteit, symboliek en waarden	27
2.4. Wat we nu weten	29
3. Institutionele erkenning en maatschappelijke positionering	30
3.1. Ervaringen met overheid en beleid	30
3.2. Erkenning en positionering	32
3.3. Behoeft van gemeenschappen	32
3.4. Wat we nu weten	33
4. Transnationale dynamiek binnen lokale erfgoedgemeenschappen	35
4.1. Transnationale banden	35
4.2. Culturele vermenging	37
4.3. Digitalisering en technologie	37
4.4. Beleving en expressie als verbinding	38
4.5. Wat we nu weten	39
5. Postkoloniaal erfgoed in de diaspora	40
5.1. Koloniale machtsverhoudingen en zelfdefinitie	40
5.2. Identiteit en culturele positionering	42
5.3. Erkenning, zichtbaarheid en verbinding	43
5.4. Emotie, verbondenheid, gemeenschap	44
5.5. Wat we nu weten	45
6. Praktijk, overdracht en vernieuwing van erfgoed	47
6.1. Overdracht en behoud van postkoloniaal erfgoed	47
6.2. Performativiteit en belichaming	48
6.3. Kennis, onderwijs en digitalisering	49

6.4.	Culturele vernieuwing	50
6.5.	Wat we nu weten	51
7.	Conclusie en aanbevelingen	53
7.1.	Nieuwe inzichten	53
7.2.	Naar een levend erfgoed	56
7.2.1.	Beleving, zeggenschap en herdefiniëring	57
7.2.2.	Ruimte, archieven en infrastructuur	58
7.2.3.	Kennis, taal en houding	60
	Referenties	62
	Begrippenlijst	63

1. Het begrip erfgoed

In het voorjaar van 2025 berichtte de internationale pers over een controversieel besluit van president Trump. Hij vaardigde een uitvoeringsbesluit uit dat federale musea oproep tentoonstellingen te verwijderen die volgens hem “improper ideology” verspreidden. Hij verwees naar exposities over raciale ongelijkheid en koloniale onderdrukking. Zulke verhalen zouden, aldus Trump, schadelijk zijn voor de gedeelde Amerikaanse waarden. Even later claimde hij persoonlijk verantwoordelijk te zijn voor het ontslag van Kim Sajet, directeur van de Smithsonian’s National Portrait Gallery, vanwege haar nadruk op diversiteit en inclusie. Hoewel dit ontslag later werd teruggedraaid, liet het incident zien hoe kwetsbaar erfgoedinstellingen zijn voor politieke druk, zeker wanneer ze ruimte bieden aan perspectieven die afwijken van het verhaal van de machtigen. Wat opviel, was dat juist de verhalen over raciale ongelijkheid en koloniale erfenissen het doelwit waren— geen marginale thema's, maar kernstukken van de nationale geschiedenis. Toch werden die ‘gewist’.

Wat in de Verenigde Staten zichtbaar werd als directe politieke inmenging, zien we in Nederland subtieler terug in de manier waarop erfgoed wordt gedefinieerd en erkend. Niet door een presidentieel decreet, maar doordat het erfgoedkader vooral gericht is geweest op monumenten, archieven en nationale tradities. Daardoor blijft het erfgoed van postkoloniale gemeenschappen, zoals verhalen over migratie, koloniale onderdrukking en de creativiteit van diasporapraktijken, structureel onderbelicht. Deze geschiedenissen en erfgoedvormen maken echter onlosmakelijk deel uit van het nationale verhaal.

Wanneer postkoloniale gemeenschappen geen plek vinden binnen het nationaal verhaal, missen zij de toegang tot formele netwerken, middelen en infrastructuur. Dat betekent niet dat hun erfgoed er niet is, maar dat het buiten beeld voortleeft in huizen, keukens, buurthuizen, verenigingszalen en online netwerken. Daar is het levend, maar ook kwetsbaar. Samenwerkingen tussen erfgoedgemeenschappen en instellingen bestaan wel, maar zijn zelden duurzaam. Zonder structurele erkenning of middelen blijven ze afhankelijk van losse projecten, vaak ingegeven door tijdelijke politieke aandacht. Er is geen stabiele bodem waarop dit erfgoed kan rusten en groeien, waardoor het risico ontstaat dat het verdwijnt alsof het nooit heeft bestaan. Of het blijft in de marge bestaan.

Dat is problematisch. Want het erfgoed van postkoloniale groepen vormt geen ‘bijdrage van buitenaf’. Deze gemeenschappen maken al generaties lang deel uit van de Nederlandse geschiedenis. Hun verhalen, herinneringen en rituelen zijn daarom geen aanvulling op het nationale erfgoed, maar er onlosmakelijk mee

verweven. Het probleem is dus niet dat dit erfgoed ontbreekt, maar dat het onvoldoende wordt herkend, benoemd en gedragen binnen de officiële kaders.

Vanuit die constatering ontstond de drijfveer voor dit onderzoek. Hoe kan het officiële kader veranderen door wat we samen leren met gemeenschappen en diaspora-experts over de beleving, overdracht en waardering van hun erfgoed? Met andere woorden: hoe kan het erfgoed van de migranten structureel en zichtbaar worden meegenomen in de erfgoedsector?

Dit onderzoeksproject kent meerdere fasen. Deze rapportage beschrijft de eerste fase, waarin samen met drie postkoloniale gemeenschappen en diaspora-experts is onderzocht hoe hun erfgoedpraktijken functioneren, welke uitdagingen zij tegenkomen en wat die praktijken zeggen over de werking van bestaande erfgoedkaders in Nederland. Dit eerste deel van de zoektocht is gebaseerd op gesprekken met zes erfgoedgemeenschappen uit de Chinees-Indonesische, Hindostaans-Surinaamse en Javaans-Surinaamse groepen in Nederland. Daarop is experts uit de bijbehorende diaspora's gereflecteerd. Samen hebben we geprobeerd te begrijpen hoe erfgoedpraktijken functioneren, welke uitdagingen ze tegenkomen en welke nieuwe mogelijkheden zichtbaar worden wanneer we ze serieus nemen als volwaardige stemmen in het erfgoedveld.

De situatie in de Verenigde Staten liet scherp zien hoe erfgoed steeds opnieuw inzet kan worden van politieke strijd. Het mag worden onderstreept dat erfgoed niet alleen gaat over stenen of tradities, maar ook over macht, over de vraag wie de verhalen mag vertellen en wie het zwijgen wordt opgelegd. In Nederland zijn de omstandigheden anders, maar de kernvraag blijft dezelfde: wie bepaalt welk erfgoed een officiële plek krijgt, en welk erfgoed buiten de kaders valt? Een belangrijke rol hierin speelt de invulling en uitwerking van het erfgoedbegrip.

1.1. Het gangbare erfgoedbegrip

Wanneer we terugkijken op de ontwikkeling van het erfgoedbegrip in de afgelopen decennia, zien we hoe de opvatting hierover drastisch is veranderd. Lange tijd stond erfgoed in Nederland en daarbuiten bijna vanzelfsprekend gelijk aan monumenten, archieven en andere tastbare relictten uit het verleden. Het ging om stenen, schilderijen, documenten – objecten die geconserveerd en beschermd moesten worden. Maar sinds de jaren 70 van de vorige eeuw is dat beeld geleidelijk aan verschoven. Het besef groeide dat erfgoed niet uitsluitend materieel is, maar dat ook verhalen, rituelen, liederen en sociale praktijken deel uitmaken van wat

gemeenschappen van betekenis achten en willen doorgeven. Toch duurde het enkele decennia voordat dit officieel ook werd vastgelegd.

Het UNESCO-verdrag van 2003 voor het borgen van immaterieel erfgoed markeerde hierin een belangrijk keerpunt. Voor het eerst werd op internationaal niveau vastgelegd dat erfgoed niet alleen uit objecten bestaat, maar dat ook immateriële dimensies bescherming verdienen (UNESCO, 2003). Daarmee werd benadrukt dat erfgoed dynamisch is: ingebed in sociaal-culturele praktijken en voortdurend in beweging. Het gaat niet alleen om conserveren, maar ook om doorgeven, aanpassen en vernieuwen. Court en Wijesuriya (2015) wezen erop dat immaterieel erfgoed in de eerste plaats gedragen wordt door gemeenschappen, die fungeren als de primaire beheerders en betekenisgevers. Het perspectief verschoof dus van erfgoed als bezit naar erfgoed als iets dat evolueert.

Kort daarna kreeg deze verbreding een nieuw accent in het Faro-verdrag van de Raad van Europa (Council of Europe, 2005a). Hierin werd de term *heritage community* geïntroduceerd: groepen mensen die gezamenlijk betekenis geven aan bepaalde uitingen, objecten of praktijken en zich inzetten om die levend te houden. Zulke gemeenschappen hoeven niet per se etnisch of geografisch afgebakend te zijn; het kunnen ook netwerken van belanghebbenden zijn die verbonden zijn door gedeelde waarden. Het verdrag stelde bovendien dat participatie in erfgoed een mensenrecht is en dat erfgoed moet worden gezien als een *cultural commons* – een gemeenschappelijk goed dat door velen wordt gedeeld en gedragen (Council of Europe, 2005a; 2005b). Ook de positie van erfgoedprofessionals veranderde. Waar zij traditioneel de rol van autoriteit vervulden en bepaalden wat waardig genoeg was om bewaard te blijven, werd hun rol steeds meer die van partner en mede-onderzoeker en werd geprobeerd om gemeenschappen te betrekken in het onderzoek (Berger et al., 2019). Erfgoed ontstond niet langer top-down, maar via co-creatie, gedeelde verantwoordelijkheid en wederzijds leren (Colomer, 2021; Olivier, 2016). In potentie betekende dit een fundamentele democratisering van het erfgoedveld: erfgoed was niet meer uitsluitend van instellingen of van de staat, maar van en voor de mensen die er betekenis aan geven.

In Nederland kreeg deze internationale beweging gestalte via het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland [KIEN]. Het systeem van Netwerk, Inventaris en Register bood vanaf het begin ruimte voor gemeenschappen om hun eigen erfgoedpraktijken zichtbaar te maken. Het idee was dat gemeenschappen zelf konden registreren wat voor hen waardevol is, zonder afhankelijk te zijn van institutionele selectie. De Netwerken boden laagdrempelige verbanden waarin gemeenschappen elkaar konden vinden; de Inventaris maakte documentatie en uitwisseling mogelijk; en het Register vormde de meest officiële laag, met erkenning op nationaal niveau (KIEN, 2025). Op papier sloot dit nauw aan bij de uitgangspunten van het Faro-verdrag. Participatie werd gezien als een recht, en gemeenschappen

kregen een instrument om hun erfgoed zelf te benoemen en vast te leggen. Voor postkoloniale migrantengemeenschappen leek dit grote kansen te bieden. Hun erfgoedpraktijken – zoals orale tradities, herinneringsrituelen, religieuze ceremonies en transnationale kennisvormen – sluiten immers aan bij het immateriële en gemeenschapsgerichte erfgoedbegrip. Deze cruciale onderdelen van de Nederlandse (koloniale) geschiedenis zijn in de klassieke erfgoedkaders vaak onderbelicht gebleven.

Toch blijkt in gesprekken en analyses, wat verder op in dit rapport is te lezen, dat hierbij een paradox schuilgaat. Op papier passen deze praktijken perfect binnen de verbrede definities van UNESCO en Faro: zij zijn levend, dynamisch en gemeenschapsgericht. In de praktijk botsen zij echter voortdurend met de structuren, criteria en routines van het Nederlandse erfgoedveld. Om die spanning te begrijpen, moeten we kijken naar de manier waarop het erfgoed nog altijd functioneert binnen instellingen en beleid. Binnen musea, archieven en monumentenzorg overheerst een objectgerichte logica: erfgoed wordt vaak primair geïnterpreteerd als bezit – tastbaar, statisch en beheerd door professionals (Waterton & Smith, 2010; Taylor, 2004). In dit model worden gemeenschappen meestal pas laat betrokken, en dan vaak onder voorwaarden of in de rol van informanten. Het zijn zelden gelijkwaardige partners die mede bepalen hoe hun erfgoed wordt geselecteerd, geïnterpreteerd of gepresenteerd (Smith, 2006; Colomer, 2021).

Daarnaast speelt authenticiteit en oorsprong een belangrijke rol voor de waardebeoordeling van erfgoed. De erfgoeddoctrine van ICOMOS (1964) heeft hierin veel invloed gehad. Authenticiteit werd lange tijd gezien als de maatstaf: de echtheid van een object, gebouw of traditie, vastgelegd in materiële, historische, functionele en symbolische dimensies (Silva & Roders, 2012). Hoewel latere benaderingen meer ruimte boden voor dynamiek, overheerst in de praktijk nog vaak een statische blik. Juist in de omgang met postkoloniaal erfgoed komt deze spanning scherp naar voren. Waar erfgoed in diaspora-gemeenschappen voortdurend verandert, zich mengt en opnieuw uitgevonden wordt, wordt in westerse kaders vaak een beroep gedaan op een soort 'oorspronkelijke authenticiteit'. Dit zien we ook terug in de omgang met collecties die tegenwoordig worden aangeduid als roofkunst. Veel van deze objecten zijn ooit uit koloniën meegenomen en worden nog steeds gepresenteerd als representatief voor een zogenaamd 'authentieke' cultuur van het land van herkomst van postkoloniale groepen. Wat daarbij vaak wordt vergeten, is dat erfgoed in de landen van oorsprong net zo goed levend en veranderlijk is. De fixatie op een statisch idee van authenticiteit is daarmee niet neutraal, maar weerspiegelt een westerse blik die bepaalt wat van postkoloniale groepen waardevol of echt genoeg is om te bewaren.

Voor postkoloniale gemeenschappen in Nederland levert dit een dubbele spanning op. Hun erfgoedpraktijken zijn te dynamisch en hybride om te passen binnen het

Nederlandse postkoloniale erfgoedparadigma, maar worden ook niet altijd volledig erkend in de landen van herkomst, waar een ander beeld van authenticiteit geldt. Daarmee vallen zij gemakkelijk tussen wal en schip. Terwijl juist dat veranderlijke, relationele en hybride karakter – vaak gezien als probleem – eigenlijk de kern vormt van living heritage (Wijesuriya, 2015; Olivier, 2016), waarmee het aansluit op de bredere dimensies van erfgoed zoals beschreven door UNESCO.

Daarbovenop komt de structuur van beleidsinstrumenten. Subsidies en registers vereisen vaak langdurige borging, formele netwerken en planmatige structuren (Waterton & Smith, 2010; KIEN, 2025). Voor veel gemeenschappen is dat nauwelijks haalbaar, zoals in de volgende hoofdstukken zal blijken. Hun erfgoedpraktijken zijn vaak kleinschalig, relationeel en tijdelijk: ze ontstaan in wisselende samenstellingen, in reactie op maatschappelijke gebeurtenissen, of worden gedragen door vrijwilligers. Precies dat maakt ze krachtig en veerkrachtig, maar ook moeilijk inpasbaar in formats die vooral stabiliteit en continuïteit verlangen. Het resultaat is dat erfgoedpraktijken van postkoloniale gemeenschappen in officiële kaders vaak worden gereduceerd tot tijdelijke projecten – zichtbaar tijdens een festival of tentoonstelling, maar zelden structureel ingebed.

1.2. Aanvullende denkkaders

Tot nu toe schetsen UNESCO, Faro en kritische erfgoedstudies een belangrijk kader: erfgoed is levend, gemeenschapsgericht en voortdurend in beweging. Toch blijkt in de praktijk van postkoloniale gemeenschappen dat deze brede uitgangspunten vaak te abstract blijven. Ze maken wel duidelijk dát erfgoed dynamisch is, maar niet hóe dat proces zich voltrekt of welke sociale krachten daarin het meest bepalend zijn.

Daarom zijn aanvullende denkkaders nodig, concepten die recht doen aan de complexiteit en meervoudigheid van erfgoedpraktijken van binnenuit de gemeenschappen zelf. In het bijzonder in contexten van postkolonialisme en diaspora, waar erfgoed voortdurend verandert door migratie, vermenging en herpositionering. De vier concepten die hieronder worden toegelicht – etnogenese, creolisering, etnisering en genderemancipatie – zijn afkomstig uit de sociale en antropologische studies en zijn gekozen omdat zij samen de sociale, culturele en politieke dynamiek van erfgoedpraktijken zichtbaar maken (Elahi & Gowricharn, 2026). Waar internationale erfgoedkaders vooral benadrukken dát erfgoed levend en gemeenschapsgericht is, helpen deze begrippen te begrijpen hóe dat proces van verandering, vermenging en positionering zich in de praktijk voltrekt. Samen bieden zij een analytische lens om postkoloniale erfgoedvormen niet alleen te beschrijven, maar te begrijpen in hun voortdurende wording en meerstemmigheid.

KADER 1: TOELICHTING THEORETISCHE LENS**1. Etnogenese: de wording van gemeenschap**

Etnogenese verwijst naar het proces waarin nieuwe etnische gemeenschappen ontstaan uit diverse achtergronden. Veel postkoloniale groepen in Nederland – bijvoorbeeld Hindoestaans-Surinaamse, Javaans-Surinaamse en Chinees-Indonesische gemeenschappen – zijn niet homogeen, maar gevormd uit uiteenlopende regionale, religieuze en taalkundige tradities. Hun gedeelde migratiegeschiedenis en koloniale context hebben geleid tot nieuwe vormen van collectieve identiteit. Zulke identiteiten zijn niet vaststaand, maar worden telkens opnieuw ingevuld. Elke generatie herschrijft het verhaal, waarbij elementen uit het herkomstland, de migratie-ervaring en de Nederlandse context in elkaar grijpen (Gowricharn, 2020).

2. Creolisering: culturele vermenging

Creolisering gaat over vermenging en creativiteit: culturele elementen uit verschillende bronnen vloeien samen tot nieuwe vormen, zonder dat de oorspronkelijke componenten helemaal verdwijnen (Burke, 2009). In erfgoedpraktijken van diaspora's zien we dit terug in taal, muziek, religie, culinaire tradities en kleding. De invloed van lokale context, populaire cultuur of generatiewisselingen zorgt voor hybriden die niet 'puur' zijn, maar wél betekenisvol.

3. Etnisering: hernieuwd etnisch bewustzijn

Etnisering kan omschreven worden als toename van het etnische leefcultuur en verwijst naar het proces waarin etniciteit en erfgoed sterker naar voren worden gebracht, zowel in het publieke als in het persoonlijke domein. In Nederland zien we dit in de groeiende zichtbaarheid van culturele festivals, erfgoedorganisaties en digitale netwerken waarin diaspora's hun erfgoed tonen. Etnisering is vaak een reactie op contexten waarin erkenning ontbreekt of representatie beperkt is. Door zich zichtbaar te organiseren en erfgoed te presenteren, claimen gemeenschappen ruimte in de samenleving (Geertz, 1967; Gowricharn, 2020). Dit gaat niet alleen om behoud van traditie, maar ook om het publiekelijk markeren van aanwezigheid en bijdragen aan de nationale cultuur.

4. (Gender)emancipatie: verschuivende gender rollen richting gelijkwaardigheid

Genderemancipatie laat zien dat erfgoed niet losstaat van sociale verhoudingen. Waar erfgoedtradities vroeger vaak werden beheerst door mannen, spelen vrouwen nu een steeds actievere rol in de overdracht en publieke representatie. Zij organiseren culturele evenementen, leiden dansgroepen of ontwikkelen artistieke expressies die erfgoed opnieuw vormgeven. Tegelijkertijd nemen mannen soms rollen over die traditioneel vrouwelijk werden gezien, zoals koken (culinair erfgoed) of zorg voor rituelen. Deze verschuivingen maken duidelijk dat erfgoed niet alleen inhoudelijk verandert, maar ook in termen van wie het mag dragen, doorgeven en representeren (Elahi & Gowricharn, 2026, 2017; Grusec & Hastings, 2007). Genderdynamiek is daarmee een motor van verandering in erfgoedpraktijken.

De processen van etnogenese, creolisering, etnisering en genderemancipatie bieden elk een lens om postkoloniale erfgoedpraktijken te begrijpen, maar vooral ook tezamen. Ze zijn niet hiërarchisch, maar onderling verweven en kunnen gelijktijdig werkzaam zijn. Zo kan bij het ontstaan van een nieuwe gemeenschap (etnogenese) ook genderemancipatie optreden. De vier concepten tezamen maken deze processen duidelijk dat erfgoed nooit één vaste vorm of betekenis heeft, maar het resultaat is van een voortdurend samenspel van sociale dynamieken, waarin de context bepaalt wat op een bepaald moment het meest zichtbaar of bepalend is. Wat deze vier concepten samen laten zien, is dat erfgoed geen vaststaand cultureel goed is, maar een sociaal proces. Het sluit aan bij wat Smith (2006) en later Waterton en Watson (2015) benadrukten, dat we erfgoed moeten begrijpen als iets dat voortdurend wordt gemaakt, beleefd en betwist. Erfgoed ontstaat in interactie, in conflict en in samenwerking, en verandert mee met de omstandigheden.

1.3. Samen Ontdekken

Toen ik aan dit onderzoek begon, wist ik dat het niet genoeg zou zijn om interviews af te nemen, documenten te bestuderen, te observeren of te registreren. Maar waar en hoe moet je beginnen? Ik vond houvast in de gedachte dat erfgoed een cultural commons is: een gemeenschappelijk goed dat niet toebehoort aan de staat of aan instellingen, maar aan de mensen die het betekenis geven. Ook het Faro-verdrag benadrukt dat participatie een mensenrecht is en dat erfgoed pas betekenisvol is wanneer gemeenschappen er zelf zeggenschap over hebben. Dit uitgangspunt vormde mijn leidraad. Als erfgoed werkelijk een commons is, dan moet ook onderzoek ernaar een gezamenlijke onderneming zijn, gebaseerd op partnerschap, co-creatie en wederzijds leren. Het moest een proces van samen ontdekken worden: een gezamenlijke onderneming met de gemeenschappen, waarin kennis niet alleen werd verzameld maar ook gedeeld en opnieuw gecreëerd. De volgende elementen waren onderdeel hiervan:

1. Partnerschap

Gekozen werd erfgoedgemeenschappen uit drie postkoloniale gemeenschappen – Hindostaans-Surinaams, Javaans-Surinaams en Chinees-Indonesisch als casussen centraal te stellen. Dit was bewust en doordacht. Dit onderzoek pretendeert nadrukkelijk niet een volledig overzicht te geven van al het postkoloniale erfgoed in Nederland, noch van alle gemeenschappen die hier deel van uitmaken. Daarvoor is de rijkdom en diversiteit te groot, en zouden talloze stemmen ontbreken. Gekozen is voor gemeenschappen die enerzijds vaak onderbelicht zijn gebleven in het Nederlandse erfgoeddiscours, maar die anderzijds beschikken over levendige erfgoedpraktijken en enige ervaring met samenwerking in het erfgoedveld, waardoor

zij hun inzichten hierover konden delen. En tevens drukken de 'meervoudige migraties' ook de complexiteit en globale context uit van het Nederlands koloniaal verleden.

Hoewel de keuze om te werken met drie gemeenschappen ook betrekking had op haalbaarheid, was de werkwijze meer dan praktisch. Het was ook een manier om de traditionele hiërarchie tussen onderzoeker en gemeenschap te doorbreken. De gemeenschappen waren geen 'informanten' die antwoord gaven op mijn interviewvragen, maar partners die richting gaven aan het onderzoek. Samen met lokale erfgoedorganisaties en/of personen uit de drie gemeenschappen werden vooraf samenwerkingsovereenkomsten opgesteld. Zij bepaalden mee welke erfgoed en thema's centraal moesten staan, organiseerden de groepsgesprekken en zorgden dat de onderwerpen aansloten bij de eigen beleving van erfgoed. 6 erfgoedschatten werden aangedragen: Surinaams-Hindostaanse volksdansen, Surinaams-Hindostaans muziek, Surinaams-Javaanse Gamelan, Surinaams-Javaanse Janur-vlechtkunst, Chinees-Indonesische Herinneringscultuur, Chinees-Indonesisch Culinaire Erfgoed. Daarmee ontstond een gedeelde verantwoordelijkheid: erfgoed onderzoeken werd ook erfgoed samen vormgegeven.

2. Betekenisvolle plekken

De gesprekken vonden plaats in ruimtes die voor de gemeenschappen zelf betekenisvol waren. Het gesprek met de Hindostaans-Surinaamse dans- en muziekgemeenschappen vond plaats in een Hindoebasisschool: een plek waar generaties kinderen opgroeien met taal, rituelen en muziek die erfgoed levend houden. Voor de Surinaams-Javaanse erfgoedgemeenschappen rondom de gamelan en de Janur-vlechtkunst traditie was de setting de eigen gamelanoefenruimte, omringd door instrumenten waarvan de klanken generaties verbinden. De gesprekken met de Chinees-Indonesische gemeenschappen (over culinair erfgoed en herinneringscultuur) vonden plaats in het gebouw waar hun stichting is gehuisvest, een plek die al enkele jaren bijeenkomsten, kookprojecten en collectieve herinneringen draagt. Deze locaties verankerden dus ook de gesprekken in de dagelijkse praktijk van de gemeenschappen. Erfgoed werd besproken op de plekken waar het werkelijk leeft: tussen danspassen, muzikale klanken, kookgeuren en gedeelde herinneringen. De ruimte zelf werd zo deel van het gesprek.

3. In gesprek en op bezoek

In totaal zijn er zes groepsgesprekken gevoerd, elk tussen twee en tweeënhalf uur. In totaal namen 73 personen deel aan deze gesprekken die werden gehouden in de periode maart t/m juni 2025. Ik koos bewust voor een groepsvorm, omdat erfgoed niet alleen individueel wordt beleefd, maar in interactie. In een groep ontstaat gedeeld geheugen: de ene herinnering roept de andere op, stemmen vullen elkaar aan of spreken elkaar tegen. Deze dynamiek was essentieel. Erfgoed is geen vaststaand verhaal, maar een veld van betekenissen waarin ook verschillen en

spanningen zichtbaar mochten worden. Soms was er ontroering, soms humor, soms discussie. Juist in die veelstemmigheid liet erfgoed zich zien zoals het is: levend, veranderlijk en relationeel.

Naast de groepsgesprekken waren er momenten waarin erfgoed zich niet alleen in woorden liet vangen, maar vooral in daden. Ik bezocht een Javaans-Surinaamse gamelan- en dansvoorstelling in maart, Hindostaanse dans- en muziek demonstratie in augustus, en een filmvertoning over culinair erfgoed, voor en door de Chinees-Indonesische gemeenschap.

4. Wederkerigheid en vertrouwen

Een belangrijke pijler in dit proces was wederkerigheid. Na afloop van elk gesprek maakte ik uitgebreide verslagen, die via de partners teruggekoppeld werden aan de deelnemers. Hun feedback werd verwerkt voordat de gegevens verder werden geanalyseerd. Dit maakte het proces transparant en gaf de partners en deelnemers de mogelijkheid invloed uit te oefenen op hoe hun woorden werden vastgelegd. Die terugkoppeling versterkte het vertrouwen. Het liet zien dat dit onderzoek niet alleen ging om nemen (het verzamelen van data) maar ook om teruggeven: erkenning, zichtbaarheid en zeggenschap. Daarmee kreeg "samen ontdekken" een concrete ethiek: het ging niet alleen om mijn leerproces, maar ook om wat de gemeenschappen eraan hadden.

5. Op zoek in de diaspora

Tijdens de gesprekken kwam bij elke groep de diaspora nadrukkelijk in beeld. De deelnemers deelden hun kennis over waar hun erfgoed in de diaspora oorspronkelijk vandaan kwam, hoe het via Suriname of Indonesië naar Nederland was gereisd en hoe het vandaag de dag verbonden is met verwante gemeenschappen elders. Dit leidde tot een zoektocht naar stemmen buiten Nederland: gesprekspartners uit de bredere diaspora die meer konden vertellen over de ontwikkeling van dit erfgoed in transnationaal perspectief. Zo bracht de verkenning van levend erfgoed mij ook buiten de landsgrenzen, naar experts en gemeenschapsvertegenwoordigers in andere delen van de wereld.

In de loop van 2025 voerde ik drie online gesprekkenreeksen met deskundigen uit de Chinees-Indonesische, Javaanse en Hindostaanse (Girmitya) diaspora. Deze gesprekken boden niet alleen kennis, maar ook nieuwe perspectieven: ze lieten zien hoe erfgoed zich ontwikkelt wanneer mensen, betekenissen en herinneringen zich over continenten verplaatsen. De eerste reeks vond plaats in juni 2025, tijdens het seminar *Chinese-Indonesian Food Culture and Heritage*. Hier spraken dr. Amorisa Wiratri, prof. Lilawati Kurnia en prof. Johannes Widodo over de verwevenheid van cultuur, migratie en culinaire tradities. Zij toonden hoe de Chinees-Indonesische keuken geen verzameling recepten is, maar een levend archief van migratie, aanpassing en vernieuwing.

In september 2025 volgde het seminar *Javanese Cultural Heritage and Identity in the Diaspora*, met bijdragen van prof. Sahid Teguh Widodo, dr. Dewi Cahya Ambarwati en dr. Arifah Arum Candra Hayuningsih. Hun verhalen maakten duidelijk dat het Javaanse erfgoed in de diaspora voortleeft in handelingen en gebruiken in taal, ritueel, muziek en dans. De laatste reeks vond plaats in oktober 2025 tijdens het seminar *Cultural Heritage and Identity in the Girmitya Diaspora*. Hier spraken prof. Peter Manuel, dr. Vishnu Bisram, dr. Chatradari Devroop en Ari Gautier over het erfgoed van nazaten van Indiase contractarbeidersgemeenschappen in het Caribisch gebied, Zuid-Afrika, de Indische Oceaan, Mauritius, Réunion, de Verenigde Staten en Frankrijk.

Wat opviel, was dat de uitwisseling niet eenzijdig verliep. De experts genoten zichtbaar van het contact met elkaar: zij herkenden gedeelde verhalen, vergelijkbare uitdagingen en duidelijke parallellen tussen hun erfgoedpraktijken. Voor velen bood het gesprek een moment van hernieuwde reflectie. De digitale omgeving creëerde nieuwe vormen van verbinding over grote afstanden, al maakte zij spontane publieksinteractie soms lastiger. Toch vormden de drie gesprekken samen een hecht netwerk van kennis en wederzijds leren, een diaspora-erfgoedgesprek in zichzelf.

6. Analyseren als verder ontdekken

Het verzamelen van verhalen, herinneringen en ervaringen was slechts het begin. Minstens zo belangrijk was de vraag: hoe kunnen al die stemmen, indrukken en emoties recht worden gedaan in de analyse? Ook hier lag immers een risico op de loer: dat de veelkleurigheid van de gesprekken zou worden gereduceerd tot schema's en categorieën. Terwijl erfgoed zich juist laat zien in nuance, verschil en dynamiek.

Ik koos daarom voor een hybride vorm van thematische analyse: deels inductief, deels deductief. Inductief betekende dat ik me liet leiden door wat er in de gesprekken steeds terugkeerde – patronen, woorden en metaforen die door verschillende deelnemers werden gebruikt. Deductief betekende dat ik daarnaast bewust zocht naar verbinding met de concepten die in het theoretisch kader waren geschetst, zoals heritage community, ethnogenesis en creolisation. Deze begrippen boden een lens, maar mochten nooit een keurslijf worden. De hybride aanpak maakte het mogelijk om zowel aansluiting te vinden bij bestaande theorieën als ruimte te laten voor nieuwe inzichten die vanuit de praktijk zelf opkwamen (Smith, 2006; Harrison, 2013).

Het analyseren zelf was intensief. Ik luisterde de opnames herhaaldelijk terug, maakte verslagen en vulde die aan met memo's waarin ik mijn eigen indrukken en twijfels noteerde. Om grip te krijgen op de veelheid aan gegevens gebruikte ik NVivo voor de groepsgesprekken en Atlas TI voor de expertpresentaties. Niet als machines die antwoorden genereerden, maar als hulpmiddelen om verbanden te leggen: woorden clusteren, thema's markeren en patronen zichtbaar maken die anders

misschien verborgen waren gebleven. Codes groepeerden zich tot grotere thema's, die als rode draden door de gesprekken heen liepen: de rol van herinnering, de spanning tussen continuïteit en verandering, de zoektocht naar erkenning.

In dit proces kwam de rijkdom van de gesprekken opnieuw tot leven. Door passages naast elkaar te leggen, zag ik hoe een opmerking van een muzikant resoneerde met een herinnering van een kok, of hoe een ritueel beschreven door de ene gemeenschap parallellen vertoonde met een verhaal van een andere. Erfgoed bleek steeds opnieuw een veld van relaties, waarin betekenissen niet vastlagen, maar voortdurend werden heronderhandeld.

Wat duidelijk werd, is dat analyse in dit project niet ging om afstand nemen, maar juist om dichterbij komen. Door zorgvuldig te luisteren, te herlezen en verbanden te leggen, ontstond een interpretatie die niet alleen mijn woorden waren, maar gevoed door de stemmen van velen. Zo werd ook de analyse een vorm van samen ontdekken: een zoektocht waarin erfgoed zich liet zien als iets dat niet vastligt, maar telkens opnieuw gebeurt.

1.4. “Experienced” heritage research

Mijn betrokkenheid bij dit project kwam niet uit het niets. Als actieonderzoeker én als lid van een postkoloniale gemeenschap had ik al eerder ervaren hoe erfgoedonderzoek en persoonlijke geschiedenis in elkaar kunnen grijpen. In deze fase van het project verdiepte dat inzicht zich: ik was niet langer alleen onderzoeker, maar ook deelnemer. Tijdens de gesprekken luisterde ik niet alleen, maar werd ik ook uitgenodigd mijn eigen ervaringen te delen. Deelnemers vroegen niet enkel om gehoord te worden, maar wilden ook weten hoe mijn achtergrond mijn blik op erfgoed beïnvloedde. Zo ontstond een wederkerige vorm van onderzoek waarin kennis en relatie samenvielen. Het onderzoek werd zelf een ontmoetingsruimte, een plek waar luisteren, herinneren en leren in elkaar overgingen, zowel in Nederland met de erfgoedgemeenschappen als in gesprekken met experts uit de diaspora.

Vanuit die ervaring groeide wat ik ben gaan noemen *experienced heritage research*: onderzoek dat niet op afstand staat, maar deel uitmaakt van de geleefde erfgoedpraktijk zelf. Deze benadering vraagt om een houding van bescheidenheid en vertrouwen gebaseerd op het besef dat kennis niet alleen wordt ontsloten door wetenschappelijke analyse, maar ook bestaat in de verhalen, rituelen en praktijken van de gemeenschappen zelf. Onderzoek wordt dan niet opgevat als een objectieve procedure die kennis produceert, maar als een relationeel proces waarin betekenis wordt gedeeld en heronderhandeld.

Deze werkwijze heeft beperkingen: ze is tijdsintensief, vraagt om voortdurende afstemming en levert geen “harde data” op die eenvoudig te vergelijken zijn. Maar haar kracht ligt in wat zij zichtbaar maakt: erfgoed als een levende erfenis van mensen, op diverse plaatsen en tussen generaties. Vanuit die gedachte wil dit onderzoeksproject meer zijn dan een inventarisatie van erfgoedpraktijken. Het beoogt bij te dragen aan het herzien van de gehanteerde erfgoedkaders zelf. Door de ervaringen van postkoloniale gemeenschappen en diaspora-experts te erkennen als volwaardige kennisbronnen, wordt duidelijk dat erfgoed geen neutraal domein is, maar een veld waarin betekenis en erkenning voortdurend worden heronderhandeld.

Zo wordt zichtbaar waar bestaande kaders tekortschieten, waar zij opengebroke kunnen worden en hoe zij kunnen uitgroeien tot werkelijk inclusieve structuren. Uiteindelijk is het doel dat de inzichten uit dit project bijdragen aan een erfgoedpraktijk waarin niet één dominant narratief, maar de veelheid aan stemmen, geschiedenissen en betekenissen richtinggevend is voor beleid, onderzoek en samenwerking.

2. Betekenisgeving en overdracht van erfgoed

In dit hoofdstuk staat de praktijk centraal. Waar het vorige hoofdstuk de theoretische en methodologische kaders verkende, laat dit deel zien hoe erfgoed leeft binnen postkoloniale gemeenschappen. Op basis van gesprekken met zes erfgoedgemeenschappen uit Hindostaans-Surinaams, Javaans-Surinaams en Chinees-Indonesisch groepen wordt zichtbaar hoe herinnering, overdracht en waardering samen een dynamisch veld vormen waarin erfgoed voortdurend wordt gemaakt, gedeeld en heruitgevonden.

De verhalen laten zien dat erfgoed meer is dan een verzameling tradities of objecten. Het is een levend proces waarin gemeenschappen betekenis geven aan hun verleden en toekomst, vaak in 'dialogoog' met verlies, verandering en de zoektocht naar erkenning. Binnen dit proces komen thema's naar voren als culturele herinnering, overdracht tussen generaties, en de spanning tussen authenticiteit en vernieuwing – telkens vanuit de ervaring van de mensen zelf.

2.1. Culturele herinnering en betekenisgeving

De gesprekken lieten zien dat herinnering de kern vormt van hoe gemeenschappen erfgoed beleven. Erfgoed is niet enkel een verzameling objecten of rituelen, maar een drager van betekenissen die voortdurend verschuiven. Die betekenissen zijn meervoudig, emotioneel geladen en afhankelijk van context: wat voor de één troost biedt, kan voor de ander juist pijn oproepen. Herinnering blijkt zo een levend proces waarin verleden, heden en toekomst voortdurend met elkaar in gesprek zijn.

Erfgoed als betekenisdrager

Erfgoed krijgt betekenis doordat het herinneringen activeert en ervaringen belichaamt. Die herinneringen zijn nooit een objectieve reconstructie van het verleden, maar selectief, emotioneel en contextgebonden. Een lied, ritueel of geur kan uiteenlopende associaties oproepen: migratie, verlies, onrecht, maar ook familiebanden, trots of geborgenheid. Wat het oproept, verschilt vaak per generatie. Voor sommigen staat een symbool voor gemis, voor anderen juist voor kracht en verbinding. Zo wordt erfgoed niet bewaard, maar telkens opnieuw gemaakt.

Meervoudige betekenissen en veranderende contexten

Dezelfde erfgoeduiting kan op verschillende momenten een andere betekenis krijgen, zo bleek uit de gesprekken. Een dans kan herinneren aan koloniale overheersing, maar tegelijk symbool staan voor culturele trots. Migratie en generatieverschillen herschikken betekenissen voortdurend. Praktijken die in het land van herkomst vanzelfsprekend waren, krijgen in Nederland vaak een bewuster en symbolischer karakter. Ze worden heruitgevonden als referentiepunt, een manier om houvast te vinden in een veranderende omgeving. Erfgoed fungeert zo niet als vast anker, maar als flexibel richtpunt.

Heruitvinding van traditie en authenticiteit

Deelnemers beschreven hoe tradities worden aangepast, symbolen hergebruikt en rituelen opnieuw vormgegeven. Zulke veranderingen worden zelden als verlies ervaren, maar juist als een vorm van continuïteit: erfgoed dat meebeweegt met de tijd. Tegelijk bestaan er binnen gemeenschappen verschillende ideeën over wat 'authentiek' is. Waar sommigen trouw willen blijven aan een oorspronkelijke vorm, benadrukken anderen de noodzaak van vernieuwing. Authenticiteit blijkt in de praktijk geen tegenstelling tussen behoud en verandering, maar een proces van creatieve onderhandeling.

Stilte-erfgoed, verlies en gemis

Naast zichtbare vormen van overdracht kwam ook een subtieler aspect naar voren: stilte. Velen vertelden dat oudere generaties zwegen over vertrek, verdriet of trauma. De nadruk lag op werken, vooruitgaan, niet te veel terugkijken. Deze stilte kan zelf als erfgoed worden gezien – een houding die generaties doordraagt. Ze beïnvloedt welke verhalen verteld kunnen worden en welke verdwijnen, en vormt zo een onzichtbare maar krachtige erfenis. Dat zwijgen had niet alleen persoonlijke, maar ook structurele oorzaken: religieuze druk, koloniale hiërarchieën of assimilatie. Hierdoor verdwenen praktijken als gamelan of Janur-vlechtkunst uit zicht, en bleef Chinees-Indonesisch erfgoed lang onzichtbaar. Jongere generaties ervaren daardoor vaak een gevoel van gemis en proberen de stilte te doorbreken – een daad van culturele herovering die erfgoed opnieuw tot leven brengt en eigenaarschap herstelt.

Deze bevindingen maken duidelijk dat betekenisgeving binnen postkoloniale erfgoedpraktijken geen vaststaand gegeven is, maar een voortdurend, soms pijnlijk proces. Erfgoed fungeert als sociale ruimte waarin herinnering, emotie en identiteit samenkomen. Binnen die ruimte zoeken gemeenschappen naar erkenning, aansluiting en eigenaarschap. Erfgoed is zo niet alleen een spiegel van het verleden, maar ook een middel om richting te geven aan de toekomst.

2.2. Overdracht van erfgoed

Naast betekenisgeving stond in de gesprekken de vraag centraal hoe erfgoed binnen de postkoloniale groepen wordt doorgegeven. Overdracht bleek geen vanzelfsprekend proces, maar een voortdurend zoeken naar manieren om kennis, rituelen en waarden levend te houden. Soms gebeurt dit impliciet in families, soms expliciet via scholen, gemeenschapscentra of diaspora-netwerken. Hieronder volgt hoe gemeenschappen hun erfgoed delen tussen generaties, welke rol lichamelijke ervaring daarbij speelt, en hoe nieuwe Naast betekenisgeving stond in de gesprekken de vraag centraal hoe erfgoed wordt doorgegeven. Overdracht bleek geen vanzelfsprekend proces, maar een voortdurend zoeken naar manieren om kennis, rituelen en waarden levend te houden. Dat gebeurt binnen families en gemeenschappen, maar ook via scholen, centra, religieuze verbanden en digitale netwerken. Erfgoed leeft niet alleen in verhalen of objecten, maar in de handelingen, relaties en lichamen van mensen.

Overdracht via familie en gemeenschap

Veel erfgoed wordt binnen families en gemeenschapsbijeenkomsten doorgegeven, vaak impliciet en informeel. Deelnemers beschreven hoe kennis over rituelen, muziek of dans werd aangeleerd door observatie, imitatie en deelname aan gezins- of gemeenschapsactiviteiten. Ouderen spelen hierin een sleutelrol, maar ook jongeren dragen bij door vragen te stellen en zo “slappende” kennis opnieuw te activeren. Deze intergenerationele overdracht werd omschreven als kwetsbaar, maar tegelijk als bron van emotionele verbinding en culturele trots.

Leren door doen: belichaamde kennis

Een opvallend kenmerk van overdracht binnen deze gemeenschappen is dat veel kennis via het lichaam wordt overgedragen. Dansen worden geleerd tijdens feesten, muziek door samenspel met een meester of tijdens religieuze bijeenkomsten. Dit zogeheten *embodied heritage* is moeilijk in woorden te vangen: het wordt doorgegeven via ritme, beweging en ervaring. Jongeren leren door mee te doen, zonder formele uitleg. Zo blijft erfgoed niet alleen cognitieve kennis, maar ook lichamelijke ervaring – iets wat nabijheid, tijd en herhaling vereist.

De rol van instellingen en leermeesters

Naast families spelen ook gemeenschapsinstellingen, dansscholen en religieuze groepen een cruciale rol. Docenten, dansmeesters of spirituele leiders fungeren niet alleen als leraren, maar ook als culturele dragers. Zij combineren overdracht van techniek met overdracht van waarden, en scheppen ruimte voor vernieuwing binnen

traditie. Verschillende deelnemers benadrukten dat juist zulke leermeesters verandering mogelijk maakten – bijvoorbeeld door vrouwen toe te laten tot praktijken die eerder als mannelijk golden, zoals deelname aan gamelanensembles of dansoptredens in de publieke ruimte. Daardoor kreeg ook de gemeenschap zelf ruimte om mee te bewegen en veranderende rollen te accepteren.

Overdracht van waarden en betekenissen

Erfgoed draagt meer over dan technieken of rituelen: het omvat ook waarden, sociale codes en wereldbeelden. Lieder en dans bevatten boodschappen van verzet of verbondenheid, dansen drukken emoties uit van rouw of vreugde, gerechten dragen familiegeschiedenissen. Ook foto's, verhalen en geluidsopnamen functioneren als dragers van herinnering, die mensen verbinden over generaties heen. Deze overdracht van waarden vindt vaak impliciet plaats – vervlochten met ervaring en emotie, eerder gevoeld dan uitgelegd.

Diaspora-overdrachten en transnationale verbindingen

Uniek aan postkoloniale erfgoedpraktijken is hun diaspora karakter. Deelnemers vertelden hoe kennis en inspiratie zich over grenzen heen bewegen: via familie in Suriname of Indonesië, professionele contacten in India, Fiji, Zuid-Afrika of Mauritius, of via digitale platforms. Binnen deze netwerken vindt voortdurende uitwisseling plaats – niet alleen om kennis te bewaren, maar ook om betekenis te vernieuwen. Erfgoed blijkt daarmee niet gebonden aan één land of canon, maar aan een web van relaties waarin herinnering, migratie en toekomst met elkaar verbonden blijven.

Breuklijnen en kwetsbaarheid

Tegelijkertijd werd in alle gesprekken gewezen op de kwetsbaarheid van deze overdrachtsprocessen. Veel kennis berust op enkele individuen en dreigt verloren te gaan door migratie, vergrijzing en veranderende leefvormen. Dansvormen verdwijnen, muziekpraktijken verarmen, talen raken in onbruik. Vooral taalverlies werd herhaaldelijk genoemd als breuklijn: wanneer verhalen en liederen niet meer verstaan worden, valt een deel van de culturele continuïteit weg. Deelnemers spraken van een "race tegen de klok", waarin het vastleggen en delen van kennis urgent is. Daarbij klinkt ook kritiek: dat erfgoedinstellingen en beleid nog te weinig structurele ondersteuning bieden. Toch zoeken gemeenschappen naar eigen oplossingen – door samen te documenteren, op te nemen en les te geven – waarmee ze hun erfgoed veerkrachtig levend houden, ondanks beperkte middelen.

2.3. Authenticiteit, symboliek en waarden

In de gesprekken over erfgoed kwamen telkens vragen naar voren over authenticiteit, symboliek en waarden. Wat is nog 'echt'? Wat mag veranderen? En welke betekenissen worden aan objecten, rituelen of symbolen toegekend? Deelnemers lieten zien dat authenticiteit geen vaststaand gegeven is, maar een voortdurend proces van onderhandeling en herinterpretatie. In hun verhalen kwam naar voren hoe symbolen identiteit vormgeven, hoe tradities zich aanpassen aan nieuwe contexten en hoe erfgoed emotionele, spirituele en maatschappelijke waarden draagt.

Symbolische markers en culturele zelfdefinitie

Erfgoed bleek vaak nauw verbonden met visuele en materiële symbolen die collectieve identiteit uitdrukken. Kledingstukken, rituelen, kleuren en objecten functioneren niet enkel als versiering, maar als dragers van betekenis die herkomst en verbondenheid zichtbaar maken. Ze dienen zowel als intern herkenningpunt als externe markering van verschil in een samenleving waarin zulke markers vaak onzichtbaar blijven. Zelfs nieuwe tradities roepen de vraag op welke symbolen erbij horen. Zo vertelde een deelnemer dat een van oorsprong Hindostaans volksdans steeds meer een podiumdans werd en dat daarbij opnieuw moest worden nagedacht over de passende kleding.

Ook taal kwam veelvuldig ter sprake. Veranderende accenten en leenwoorden uit het Nederlands leiden ertoe dat woorden in liederen of rituelen verschuiven van betekenis. Zo wordt taal zelf een teken van transformatie: een herinnering aan de voortdurende aanpassing van cultuur in migratiecontexten. Binnen de Chinees-Indonesische gemeenschap kregen tastbare objecten, zoals namenboeken, sieraden of een receptenboekje, een vergelijkbare functie. Zulke voorwerpen fungeerden als bewaarplaats van familiegeschiedenis: ze vertellen niet alleen wat er werd gemaakt of gedragen, maar ook de reis van (groot)ouders, hun schepen, woonplaatsen en contexten van migratie.

Authenticiteit en heruitvinding van traditie

Voor veel gemeenschappen is erfgoed onlosmakelijk verbonden met een gevoel van uniciteit. Hun praktijken zijn verwant aan tradities uit de landen van herkomst, maar dragen sporen van migratie, koloniale geschiedenis en lokale aanpassing. Zo weerklinken de ervaringen van contractarbeid in de teksten van de baithak gana-liederen, en ontstonden in Suriname unieke vormen van Javaanse gamelan doordat de oorspronkelijke materialen niet beschikbaar waren. Evenzo ontwikkelde de

Chinees-Indonesische keuken zich uit noodzaak en creativiteit tot een hybride culinair erfgoed.

In dit licht werd 'authenticiteit' een onderwerp van discussie. Voor sommigen betekende authenticiteit trouw blijven aan de oorspronkelijke vormen; voor anderen stond het juist voor de vrijheid om te vernieuwen. Jongere generaties experimenteren met dans, muziek en rituelen, combineren traditionele stijlen met moderne invloeden en herdefiniëren zo wat erfgoed betekent. Een deelnemer vroeg: als er geen mannelijke dansers meer zijn, waarom zouden vrouwen de mannendans niet mogen uitvoeren? Evenzo vroegen vrouwelijke gamelanspelers zich af waarom zij niet konden deelnemen aan een praktijk die ooit exclusief mannelijk was. Authenticiteit wordt zo geen kwestie van vasthouden, maar van heruitvinden en het vinden van een balans tussen continuïteit en verandering die betekenisvol blijft in het heden.

Meervoudige waarden van erfgoed

Postkoloniale erfgoedpraktijken dragen zelden slechts één betekenis; ze verenigen emotionele, spirituele en educatieve dimensies. Erfgoed roept gevoelens van verlies, nostalgie en verbondenheid op. Gesprekken over muziek of dans leidden vaak tot herinneringen aan familie: aan vaders die kookten, grootmoeders die kleding naaiden voor een dansoptreden, grootvaders die palmladeren vlochten met hun kleinkinderen. Zulke herinneringen maakten erfgoed tastbaar en emotioneel geladen.

Daarnaast werd erfgoed beleefd als iets spiritueels: rituelen en muziek boden toegang tot een hogere orde of kosmische harmonie. Dans kon een vorm van bezieling zijn; het vlechten van bladeren vereiste geestelijke reiniging; de klanken van de gamelan brachten deelnemers in een meditatieve staat. Tegelijk werd erfgoed ook als educatief gezien: het droeg kennis over geschiedenis, genderverhoudingen en koloniale machtsstructuren over. Door die verhalen te delen, ontstond meer inzicht in de eigen positie binnen de bredere diaspora – en in de manieren waarop verleden en heden elkaar blijven beïnvloeden.

Culturele trots en expressie

Tot slot fungeert erfgoed als bron van zichtbaarheid en trots. Het voortzetten van tradities – in dans, muziek, koken of rituelen – werd ervaren als een daad van veerkracht en aanwezigheid. In een samenleving waarin postkoloniale culturen lang zijn gemarginaliseerd, betekent optreden, koken of exposeren in de publieke ruimte meer dan culturele activiteit: het is een vorm van erkenning. Een Chinees-Indonesische deelnemer vertelde hoe het dragen van een Chinese naam, ooit bron van schaamte toen ze opgroeide in Nederland, nu een teken van trots is geworden. De naam wordt soms fonetisch verhaspeld of in Nederlandse letters geschreven, maar juist dat hybride karakter maakt het tot levend erfgoed. Erfgoed is zo niet alleen

herinnering aan het verleden, maar ook een vorm van culturele zelfdefinitie in het heden.

2.4. Wat we nu weten

De bevindingen in dit hoofdstuk maken duidelijk dat erfgoed binnen postkoloniale gemeenschappen een levende erfenis is. Erfgoed bestaat niet alleen uit objecten of tradities, maar uit handelingen, herinneringen en relaties waarin betekenis steeds opnieuw wordt gevormd. In die dynamiek spelen ook stilte, verlies en heruitvinding een rol: ze tonen zowel de kwetsbaarheid als de veerkracht van gemeenschappen die hun erfgoed actief blijven doorgeven en vernieuwen.

Wat zichtbaar wordt, is dat postkoloniale erfgoedpraktijken het erfgoedbegrip verbreden. Ze laten zien dat authenticiteit veranderlijk is, dat overdracht vaak informeel en belichaamd plaatsvindt, en dat erfgoed niet enkel verleden bewaart, maar toekomst creëert. Deze inzichten vormen de basis voor de verdere analyse in de volgende hoofdstukken, waarin wordt onderzocht hoe deze praktijken richting kunnen geven aan een meerstemmig en inclusief erfgoedbeleid.

3. Institutionele erkenning en maatschappelijke positionering

De gesprekken met de erfgoedgemeenschappen maakten duidelijk dat de omgang met beleid en instellingen vaak een van de grootste uitdagingen vormt. Waar erfgoedpraktijken binnen de gemeenschappen levendig zijn, blijkt de aansluiting bij erfgoedbeleid, subsidies en instellingen moeilijk. Deelnemers vertelden over beperkte erkenning, bureaucratische drempels en het ontbreken van structurele samenwerking. Ook waar erkenning wel bestaat, blijft die vaak tijdelijk of symbolisch. In dit hoofdstuk komt naar voren hoe deze ervaringen zich uiten in drie samenhangende thema's: de relatie met overheid en beleid, de moeizame institutionalisering van migratie-erfgoed en de behoeften die gemeenschappen zelf formuleren om hun erfgoed duurzaam te kunnen voortzetten.

3.1. Ervaringen met overheid en beleid

De overheid en erfgoedinstellingen spelen volgens de deelnemers een cruciale rol in het zichtbaar maken en ondersteunen van hun erfgoed. Toch vertelden zij dat hun praktijken zelden worden erkend als volwaardige vormen van erfgoed. Hindostaans-Surinaamse dans en muziek, Javaans-Surinaamse gamelan, Javaans-Surinaamse rituelen en Chinees-Indonesisch culinair erfgoed worden in de publieke ruimte vaak afgedaan als folklore of exotisch spektakel, maar ook niet 'echt' Indiaas, Javaans of Chinees. Zij ervaren deelnemers een voortdurende concurrentie van het erfgoed uit de oorspronkelijke landen van herkomst. Binnen musea en culturele instellingen krijgen bijvoorbeeld Indonesische gamelanensembles vaker een podium dan de Surinaams-Javaanse variant, en worden Indiase klassieke dans- en muziekgezelschappen eerder uitgenodigd dan Hindostaans-Surinaamse groepen die in Nederland aanwezig zijn. Ook in exposities over Indonesië of Nederlands-Indië blijft het Chinees-Indonesische perspectief grotendeels onzichtbaar. Voor veel deelnemers voelt dit als structurele uitsluiting: hun erfgoed telt niet mee in het (post)koloniale verhaal en in de Nederlandse culturele canon.

Naast dit gebrek aan erkenning bestaan ook praktische obstakels in de samenwerking met instellingen. Toegang tot subsidies werd omschreven als bureaucratisch en ontmoedigend. Criteria zoals de eis om rechtspersoon te zijn, sluiten slecht aan bij de kleinschalige, vaak vrijwillige organisatievormen waarin erfgoed wordt gedragen. Voor veel gemeenschappen is dit al voldoende reden om af te zien van subsidieaanvragen. Ook de verplichting tot samenwerking met erkende

instellingen vormt een belemmering. Hoewel gemeenschappen vaak samenwerken met musici, docenten of kunstenaars binnen hun eigen diaspora, worden deze internationale netwerken doorgaans niet erkend door Nederlandse fondsen. Scholen en culturele instellingen hebben bovendien vaak al vaste partners, waardoor het moeilijk is om ertussen te komen.

Wanneer er wel financiering wordt verkregen, is die meestal incidenteel en tijdelijk, zonder perspectief op continuïteit. Hierdoor blijven waardevolle initiatieven kleinschalig en afhankelijk van individuele inzet. Sommige gemeenschappen proberen hun activiteiten te bekostigen via contributies of betaalde lessen, maar dat leidt tot internalisering van kosten en soms tot commercialisering. Anderen dragen de kosten persoonlijk, bijvoorbeeld voor kleding, instrumenten of tentoonstellingen. Verschillende deelnemers gaven aan dat instellingen hen vaak slechts benaderen voor eenmalige projecten of festivals. "We mogen één keer per jaar komen en daarna horen we niets meer," aldus een deelnemer. Het verlangen dat hieruit spreekt is duidelijk: niet slechts symbolische zichtbaarheid, maar structurele samenwerking waarin gemeenschappen mede bepalen hoe hun erfgoed wordt gepresenteerd en gewaardeerd.

De roep om structurele erkenning gaat verder dan samenwerking alleen. Deelnemers benadrukten het belang van zichtbaarheid in musea, onderwijs en erfgoedregisters. Zonder institutionele verankering blijft hun erfgoed kwetsbaar voor marginalisering en vergetelheid. Tegelijk wezen velen op ongelijkheid in aandacht: de Indische en, in toenemende mate, de Afro-Surinaamse gemeenschap krijgen meer publieke zichtbaarheid, terwijl Hindostaanse, Javaans-Surinaamse en Chinees-Indonesische groepen grotendeels buiten beeld blijven. Dit verschil roept gevoelens van ongelijkwaardigheid op: het idee niet volwaardig Surinaams, Indonesisch of Nederlands te worden gezien. Binnen de Chinees-Indonesische gemeenschap werd dit verschil bovendien verschillend geïnterpreteerd. Jongere leden legden de nadruk op machtsverhoudingen in de manier waarop koloniale geschiedenissen worden verteld, terwijl ouderen wezen op de prioriteiten van de eerste generatie, die vooral gericht was op economische vooruitgang en sociale zekerheid.

Tot slot kwam in meerdere gesprekken naar voren dat het aanvragen van subsidies zelf een aanzienlijke barrière vormt. Veel gemeenschappen weten niet goed hoe het proces werkt of beschikken niet over de vaardigheden om complexe aanvragen te schrijven. De voortdurende herhaling van administratieve procedures leidt tot frustratie en ontmoediging. Binnen de Hindostaanse muziekgemeenschap werd dit scherp verwoord: het telkens opnieuw schrijven van dossiers vergt niet alleen tijd, maar tast ook het gevoel van waardering aan. Gemeenschappen willen graag bijdragen aan het erfgoedveld, maar missen de middelen, kennis en ondersteuning om dat op gelijke voet te doen.

3.2. Erkenning en positionering

Waar erkenning door erfgoedinstellingen al moeizaam wordt ervaren, blijkt de daadwerkelijke institutionalisering van migratie-erfgoed nog problematischer. Praktijken zoals baithak gana of de volksdansen bestaan in Nederland, maar zijn niet duurzaam opgenomen in officiële erfgoedkaders. De Surinaams-Javaanse gamelan en de Chinees-Indische culinaire keuken staan weliswaar geregistreerd bij het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, maar opvallend genoeg wisten de deelnemers te vertellen dat veel gemeenschapsleden dit vaak niet weten. Dit maakte ook iets anders zichtbaar: opname in een register kan erkenning symboliseren, maar garandeert nog geen verbinding met de gemeenschap zelf. Dit laat zien dat er een van afstand is tussen formele registratie en de geleefde werkelijkheid van erfgoedpraktijken.

Daarnaast ontbreken de randvoorwaarden voor duurzame verankering. Sleutelfiguren die jarenlang kennis droegen over muziek, dans, familierituelen en kookkunst, zijn overleden zonder dat hun kennis is vastgelegd. Vooral binnen performatieve erfgoedvormen, zoals muziek en dans, speelt het tekort aan oefenruimtes en educatieve voorzieningen een grote rol. Voor culinair erfgoed komen daar praktische beperkingen bij, zoals het ontbreken van specifieke ingrediënten of materialen. Binnen de Javaans-Surinaamse gemeenschap vormt het tekort aan verse palmblederen voor Janur-vlechtkunst een bekend probleem; import is kostbaar en daardoor vaak onhaalbaar. Zulke beperkingen maken duidelijk dat het behoud van immaterieel erfgoed niet alleen afhangt van erkenning, maar ook van toegang tot fysieke, economische en educatieve infrastructuren.

Institutionalisering vraagt daarom om meer dan symbolische waardering. Het vereist een langetermijnvisie waarin erfgoedgemeenschappen kunnen rekenen op structurele samenwerking, kennisdeling en financiële continuïteit. Alleen wanneer beleid rekening houdt met de specifieke werkvormen, materialen en netwerken van postkoloniale gemeenschappen, kan hun erfgoed duurzaam worden ingebed. Dat betekent ook het ontwikkelen van ondersteunende infrastructuur: plekken om te oefenen, leren, documenteren en distribueren – in Nederland én in transnationale verbinding met de bredere diaspora.

3.3. Behoeft van gemeenschappen

De gesprekken maakten duidelijk dat gemeenschappen scherp voor ogen hebben wat zij nodig hebben om hun erfgoed te behouden en versterken. Bovenaan stond de wens tot documentatie en archivering. Veel liederen, stijlen en rituelen bestaan vooral in de hoofden van ouderen en verdwijnen wanneer meesters overlijden. Deelnemers pleitten daarom voor opnames, publicaties en digitale platforms om kennis vast te leggen en toegankelijk te maken voor toekomstige generaties. Documentatie werd niet alleen gezien als een vorm van behoud, maar ook als erkenning: wat wordt vastgelegd, telt mee.

Daarnaast werd een groot tekort aan fysieke infrastructuur genoemd. Gemeenschappen missen ruimtes om te oefenen, uit te voeren en samen te komen. Verschillende deelnemers benadrukten dat gemeentelijke steun essentieel is om zulke plekken duurzaam mogelijk te maken. Zonder een vaste basis blijven erfgoedpraktijken kwetsbaar en versnipperd. Ook op educatief vlak werden duidelijke wensen uitgesproken. Jongeren weten vaak weinig over hun erfgoed, en er is behoefte aan educatieve trajecten waarin erfgoed structureel wordt opgenomen: muziekscholen, mentorschappen, digitale leerlijnen en zelfs de integratie van gamelan in het conservatorium. Educatie werd niet alleen gezien als overdracht binnen de gemeenschap, maar ook als middel om maatschappelijke erkenning buiten de gemeenschap te vergroten.

Tot slot klonk de roep om betere coördinatie en ondersteuning. Veel groepen missen netwerken en middelen om zelfstandig projecten op te zetten of subsidies aan te vragen. Een koepelorganisatie of intermediair die praktische begeleiding biedt bij aanvragen, communicatie en samenwerking zou veel druk wegnemen. Dat er dergelijke loketten bestaan weten enkelen wel, maar de drempel wordt groot ervaren. De deelnemers benadrukten dat hun motivatie groot is, maar dat zonder toegang tot infrastructuur en middelen de mogelijkheden beperkt blijven. Hun wensen richtten zich niet alleen op overheid en culturele instellingen, maar ook op de gemeenschap zelf. Erkenning en versterking van erfgoed kunnen volgens hen alleen duurzaam plaatsvinden wanneer beide partijen samenwerken op basis van gelijkwaardigheid en wederzijds vertrouwen.

3.4. Wat we nu weten

Wat uit dit hoofdstuk naar voren komt, is de spanning tussen de vitaliteit van erfgoed binnen gemeenschappen, en de bureaucratie en uitsluiting van de institutionele wereld. Postkoloniale gemeenschappen willen hun erfgoed levend houden en doorgeven, maar lopen telkens vast op structuren die niet aansluiten bij hun realiteit. Beleid, subsidies en instellingen vragen om organisatievormen en legitimaties die

haaks staan op de informele, dynamische, relationele en transnationale aard van hun praktijken.

Toch klinkt er niet alleen kritiek, maar ook een duidelijke roep om gelijkwaardige samenwerking. Gemeenschappen willen partner zijn, geen incidenteel decor. Ze vragen om erkenning van hun geschiedenissen en om structurele investeringen in educatie, documentatie, fysieke ruimte en netwerkvorming. Daarbij wordt zichtbaar dat niet alle groepen in gelijke mate gehoord worden: sommige hebben al meer institutionele ruimte verworven, terwijl anderen grotendeels buiten beeld blijven.

De inclusie vraagt daarom om meer dan symbolische gebaren. Zij vergt structurele verandering van beleid, flexibilisering van criteria en het serieus nemen van de perspectieven en praktijken van de gemeenschappen zelf. Alleen dan kan erfgoedbeleid aansluiten bij de pluriforme werkelijkheid van de Nederlandse samenleving.

4. Transnationale dynamiek binnen lokale erfgoedgemeenschappen

Uit de voorgaande hoofdstukken is duidelijk geworden dat postkoloniaal erfgoed kon blijven voortleven doordat het meebewoog met de gemeenschappen die het dragen, met de spanning tussen verleden en heden en tussen het land van herkomst en het nieuwe thuisland. Daarbij bleek dat erfgoed niet iets is dat vaststaat, maar iets dat telkens opnieuw wordt ingevuld, aangepast en doorgegeven.

De gesprekken maken dat ook voelbaar. Het erfgoed beweegt zich tussen landen en generaties, tussen tastbare objecten en verhalen en tussen behoud en vernieuwing. Sommige tradities zijn verdwenen, betekenissen verschoven en nieuwe vormen van expressie zijn zichtbaar geworden. Erfgoed is geen dode of passieve erfenis, maar ontstaat als het ware telkens als resultaat van onderhandelingen en creatieve aanpassingen.

In dit hoofdstuk komen vier grote lijnen naar voren die dit proces nog meer zichtbaar maken: de rol van transnationale verbindingen, de dynamiek van culturele vermenging, de invloed van digitalisering en de betekenis van erfgoed als beleving en expressie. Samen tonen ze hoe erfgoed binnen postkoloniale gemeenschappen functioneert als een levend veld: geworteld in herinnering, gevoed door verandering, en voortdurend in beweging richting nieuwe betekenissen.

4.1. Transnationale banden

Een eerste belangrijk kenmerk van het erfgoed van de postkoloniale groepen is dat het bijna altijd een transnationaal karakter draagt. Het is zelden uitsluitend gebonden aan één natiestaat, maar ontstaat juist door migratiegeschiedenissen en diaspora-ervaringen. De ervaringen en verhalen die in de gesprekken naar voren kwamen, ondersteunen dat erfgoed zich ontwikkelt in een web van verbindingen tussen herkomstlanden, postkoloniale diaspora-gemeenschappen en ontvangende samenlevingen.

De migratiegeschiedenissen van deze erfgoedgemeenschappen zijn gelaagd. Families hebben meerdere migratiefases doorgemaakt – van China naar Indonesië, van Indonesië naar Suriname, en van daaruit naar Nederland. Erfgoed past zich in die

beweging telkens aan: zo veranderde de gamelan in Suriname van hofmuziek naar plantagemuziek, met ritmes die werden beïnvloed door lokale stijlen en aangepaste instrumenten. Deze aanpassingen worden niet als verlies ervaren, maar juist als bron van trots – bewijs dat de gemeenschap en haar erfgoed veerkrachtig en vernieuwend zijn, terwijl zij tegelijkertijd de band met hun herkomst levend houden.

Deelnemers beschreven hoe hun erfgoedpraktijken diep verbonden blijven met landen van herkomst, zoals Indonesië, India en China. Binnen deze verbindingen spelen transnationale netwerken een grote rol. In de gesprekken over de Hindostaanse gemeenschap werd duidelijk dat naast Suriname ook bredere transnationale netwerken belangrijk zijn in de muzikale uitwisseling van muziek, instrumenten en kleding. Contacten met muziekgemeenschappen in Trinidad, Mauritius of Fiji worden actief onderhouden – soms via familiebanden, soms via digitale media of culturele uitwisseling tijdens evenementen zoals immigratieherdenkingen of religieuze vieringen als Divali.

Ook de Javaans-Surinaamse gamelan-erfgoedgemeenschap vertelde dat er, naast samenwerking tussen Surinaamse gamelanverenigingen in Nederland, contacten bestaan met organisaties in Suriname en op Java. Er wordt gereisd, kennis uitgewisseld en producten meegenomen voor voorstellingen. Binnen de Chinees-Indonesische gemeenschap werden geen structurele samenwerkingen genoemd, maar individuele initiatieven om roots op te zoeken in Indonesië en China dienden als inspiratie voor verdere culturele ontwikkeling in Nederland, bijvoorbeeld in het kunstenaarschap of de kookkunst.

Taal fungeert eveneens als belangrijke transnationale drager. Veel deelnemers spraken hun oorspronkelijke taal niet meer, maar gebruikten fragmenten, liederen of woorden die in families bleven circuleren. Voor de één was dat Javaans, voor de ander Sarnami of Bahasa Indonesia. Deze talige fragmenten functioneren als emotionele bruggen naar een groter verleden. Digitale media versterken dit transnationale karakter verder. Muziek, recepten en rituelen worden via YouTube en WhatsApp gedeeld tussen gemeenschappen wereldwijd. Die openheid brengt ook spanningen met zich mee: Hindostaanse deelnemers uitten zorgen over de invloed van Bollywood en Caribische muziek, die traditionele baithak gana zouden verdringen. Zij zagen hoe refreinen steeds vaker in het Engels werden gezongen, met een Trinidadiaans accent, en hoe dansen invloeden van twerken overnamen.

Deze voorbeelden illustreren hoe transnationale invloeden uit de diaspora bijdragen aan verandering en vernieuwing, maar ook het risico van vervlakking meebrengen. De transnationale dimensie laat zo zien dat erfgoed voortdurend beweegt tussen behoud en verandering. Het is zowel een middel om verbondenheid te bewaren als een ruimte om nieuwe vormen van identiteit te scheppen.

4.2. Culturele vermenging

De voortdurende vermenging van culturen kwam duidelijk naar voren in de gesprekken. Erfgoed in postkoloniale gemeenschappen bleek zelden 'puur' of onveranderd; het ontstaat juist door kruisbestuivingen: tussen koloniale en lokale tradities, tussen migranten en ontvangende samenlevingen, tussen generaties die elk hun eigen culturele bagage meebrengen, en tussen lokale, nationale en transnationale invloeden. Deze vermenging vormt geen uitzondering, maar de kern van hoe erfgoed in de diaspora tot stand komt. In veel families werd gesproken over culinaire hybriditeit. Gerechten die als authentiek worden beschouwd, blijken in feite mengvormen van Chinese en Indonesische, of Javaanse en Nederlandse invloeden. Toch doen die invloeden niets af aan de waarde die eraan wordt gehecht. Integendeel, juist deze mengvormen worden gekoesterd als dragers van herinnering en identiteit.

Iets soortgelijks geldt voor muziek, dans en ritueel. De gamelan wordt gecombineerd met pop- of elektronische muziek; baithak gana mengt zich met hiphop of Caribische stijlen. Voor jongeren vormt dit een ingang om erfgoed te ervaren en zich ermee te verbinden. Tegelijkertijd leiden deze ontwikkelingen binnen gemeenschappen tot discussie: is dit nog authentiek? Wordt de essentie bewaard of gaat er iets verloren in de aanpassing? Ook rituelen en objecten krijgen in nieuwe contexten een andere betekenis. Een batikdoek of janur-versiering kan in Nederland symbool worden voor culturele continuïteit, zelfs wanneer de oorspronkelijke context of functie grotendeels verdwenen is. Zo wordt erfgoed niet alleen bewaard, maar telkens opnieuw uitgevonden.

De spanning tussen behoud en vernieuwing bleek in alle gesprekken een terugkerend thema. Sommigen ervaren culturele vermenging als bedreiging. Een verschraving van muziek door commerciële druk of oppervlakkige popularisering werd vaak genoemd. Terwijl anderen juist kansen zien om tradities levend en relevant te houden. In beide gevallen werd duidelijk dat erfgoed geen statisch bezit is, maar een dynamisch proces dat zich voortdurend beweegt in dialoog met zijn omgeving.

4.3. Digitalisering en technologie

Digitalisering is misschien wel de meest ingrijpende recente factor in de manier waarop erfgoed wordt doorgegeven en beleefd. Vrijwel alle gemeenschappen

verwezen naar het belang van digitale media: YouTube-filmpjes, WhatsApp-groepen, Facebookpagina's en online archieven. Deelnemers benadrukten dat digitalisering erfgoed toegankelijker maakt. Jongeren leren danspassen via instructievideo's, muziekstukken worden digitaal vastgelegd en recepten circuleren via familie-appgroepen. Voor gemeenschappen zonder uitgebreide schriftelijke archieven vormen deze platforms vaak het belangrijkste kanaal voor overdracht. Zo helpt technologie om kennis te bewaren en te verspreiden, ook over lands- en generatiegrenzen heen.

Tegelijkertijd bestaat er zorg over de kwaliteit en decontextualisering van digitaal erfgoed. Slechte opnames of simplificaties kunnen volgens deelnemers de essentie van een ritueel of muziekstuk tekortdoen. Zo werd genoemd dat een video van Janur-vlechtkunst met verdorde bladeren niet alleen een ritueel verkeerd weergeeft, maar ook afbreuk doet aan de culturele waarde die eraan verbonden is. Digitalisering maakt erfgoed bovendien kwetsbaar voor uniformering: wanneer een bepaalde versie van een lied of ritueel online dominant wordt, kan dit de diversiteit en nuance van lokale praktijken overschaduwen.

Toch zien velen ook de kansen. Online platforms stellen gemeenschappen in staat hun erfgoed zelf zichtbaar te maken, zonder afhankelijk te zijn van instituten. Ze maken internationale uitwisseling mogelijk en creëren nieuwe vormen van educatie en bewustwording. Digitalisering is daarmee een dubbelzinnig fenomeen: zowel bedreiging als kans, zowel vervlakking als verrijking. Naast digitale media werden ook films genoemd, in het bijzonder documentaires, die gelden als een belangrijk middel om geschiedenis vast te leggen en te becommentariëren.

4.4. Beleving en expressie als verbinding

De gesprekken lieten zien dat erfgoed niet alleen iets is wat men bezit of doorgeeft, maar vooral iets wat men beleeft: lichamelijk, emotioneel en spiritueel. Het wordt gedanst, gezongen, geritualiseerd en gedeeld. Voor veel deelnemers functioneerde erfgoed als een vorm van zelfexpressie. Dans en muziek waren manieren om gevoelens te uiten, maar ook om zich te verankeren in een gemeenschap en een gedeeld verleden. Alle casussen lieten zien hoe sterk de symbolische dimensie is. Het voorbeeld van janur-vlechtkunst binnen de Javaans-Surinaamse gemeenschap is voor buitenstaanders een decoratief element, maar voor de deelnemers een spirituele en sociale verbinding met voorouders, natuur en gemeenschap. Chinees-Indisch eten is voor een restaurantbezoeker 'gewoon lekker eten', maar voor de deelnemers aan de gesprekken een verbinding met het land van herkomst en de herinneringen aan de keuken van de (groot)ouders. Baithak gana en gamelan voeren de deelnemers terug

naar het verleden, maar ook naar de landen van herkomst. Alle vormen van erfgoed riepen herinneringen op aan momenten van samenzijn en aan personen die er niet meer zijn.

Erfgoed kreeg zo betekenis als cultureel kompas, als bron van zingeving en als expressiemiddel. Voor jongeren bood het bovendien een manier om identiteit te verkennen in een context van meerdere culturele kaders. Door dans, muziek of rituelen konden zij hun plaats markeren binnen de gemeenschap, maar ook daarbuiten – als uitdrukking van culturele trots en aanwezigheid in de Nederlandse samenleving, en als onderdeel van een bredere diaspora gemeenschap.

Beleving en expressie maken duidelijk dat erfgoed geen abstracte categorie is, maar een praktijk die mensen raakt en verbindt. Het is in die zin niet alleen een geheugen van het verleden, maar ook een motor van gemeenschapsvorming en persoonlijke betekenis.

4.5. Wat we nu weten

Dit hoofdstuk heeft laten zien dat erfgoed binnen postkoloniale gemeenschappen in Nederland vooral begrepen moet worden als een proces in beweging. Het beweegt tussen landen en generaties, tussen oude tradities en nieuwe invloeden, tussen lichamelijke beleving en digitale representatie. De transnationale dimensie maakt duidelijk dat erfgoed niet ophoudt bij nationale grenzen, maar juist ontstaat in migratie en diaspora, terwijl culturele vermenging de veerkracht én de spanningen laat zien die optreden wanneer tradities zich aanpassen aan nieuwe contexten.

Digitalisering opent daarbij nieuwe mogelijkheden voor zichtbaarheid en overdracht, maar vraagt ook om zorgvuldigheid en kritisch bewustzijn. Ook komt naar voren dat beleving en expressie dat erfgoed niet slechts wordt geërfd, maar telkens opnieuw wordt ervaren, gevoeld en betekenisvol gemaakt.

Samengevat tonen deze inzichten dat erfgoed binnen postkoloniale gemeenschappen niet een statisch of 'gegeven' is, maar een dynamisch en relationeel proces dat over grenzen heen beweegt. Het is geworteld in herinnering, gevormd door verandering en steeds open voor de toekomst.

5. Postkoloniaal erfgoed in de diaspora

De besproken erfgoederen (baithak gana, Hindostaans-Surinaamse traditionele dansen, Javaans-Surinaamse Gamelan, Janur-vlechtkunst, Chinees-Indonesisch herinneringscultuur, Chinees-Indonesisch culinair erfgoed) zijn ingebed in gemeenschappen met voorouders die in de koloniale periode als gebonden of vrije arbeider migreerden, niet alleen naar voormalige Nederlandse koloniën, maar ook naar gebieden onder andere Europese machten. In het voorgaande hoofdstuk lag de nadruk op de Nederlandse context, waar het erfgoed van postkoloniale gemeenschappen veelal wordt benaderd vanuit hun praktijk, beleid, representatie, institutionele erkenning en de beleving van binnenuit. In dit hoofdstuk en het volgende hoofdstuk verschuift de blik naar de bredere diaspora zelf: naar de plaatsen buiten Nederland waar verwante erfgoedgemeenschappen hun tradities beleven, verbeelden en doorgeven. Tegelijk wordt gekeken naar de transnationale verbanden waaruit de postkoloniale erfgoedgemeenschappen in Nederland inspiratie putten en waarmee zij zich verbonden weten. De inzichten zijn gebaseerd op gesprekken met academische experts uit deze diaspora 's. Zij reflecteerden op de manieren waarop koloniale erfenissen, identiteitsvorming, erkenning en emotionele verbondenheid een rol spelen in het behoud en de beleving van erfgoed binnen deze groepen in onder meer Zuid-Afrika, Indonesië, Maleisië, Nieuw-Caledonië, landen in het Caribisch gebied en de Verenigde Staten. Hun perspectieven vormen de basis voor de analyses die in de volgende paragrafen zijn uitgewerkt.

5.1. Koloniale machtsverhoudingen en zelfdefinitie

De gesprekken met academische experts maakten duidelijk dat het begrijpen van erfgoed in de diaspora niet mogelijk is zonder inzicht in de koloniale machtsstructuren die dit erfgoed hebben gevormd. Die structuren fungeerden niet slechts als historische achtergrond, maar als ordenend principe voor cultuur in verschillende samenlevingen, met blijvende invloed op de manier waarop erfgoed wordt beleefd, gewaardeerd en geïnterpreteerd. In vrijwel alle besproken voorbeelden zijn erfgoedpraktijken in de diaspora ontstaan binnen contexten waarin koloniale overheersing, slavernij en gebonden arbeid normaal waren. Ook vrije arbeiders waren onderhevig aan de hiërarchische ordening, omdat zij deel uitmaakten van dezelfde culturele en bestuurlijke context. Zo werd de Javaanse gemeenschap in Nieuw-Caledonië gevormd door het Franse contractarbeidssysteem, dat nauwkeurig vastlegde waar mensen mochten wonen, werken en bewegen.

Hoewel de koloniale administratie culturele expressie als bijzaak beschouwde en economische productiviteit centraal stelde, bleef binnen die beperkingen een vorm van culturele continuïteit bestaan: muziek, taal en rituelen boden een symbolische ruimte waarin waardigheid en gemeenschap konden worden herwonnen.

Dat gold eveneens voor de gemeenschappen van Indiase contractarbeiders die naar Britse, Nederlandse en Franse koloniën werden vervoerd. De hiërarchische ordening ontstond niet pas in de gastlanden, maar speelde al een rol in de landen van herkomst, die vaak eveneens Europese koloniën waren; veel arbeiders behoorden tot de laagste klassen of kasten. Een voorbeeld is het Zuid-Indiase parai-drumerfgoed binnen de zogenoemde Girmitya-diaspora (de diaspora die is ontstaan vanuit het Brits-Indische en Frans-Indische contractarbeiders), een culturele praktijk van dalits. Het koloniale regime nam bestaande kastenhiërarchieën over en herinterpreteerde die, waardoor dans- en muziektradities als 'laag' of 'onzuiver' werden gemarkeerd en uit tempels werden geweerd. De muzikale traditie werd zo een symbool van sociale uitsluiting, maar later juist ook van overleving en verzet. In andere diaspora-landen kreeg het instrument nieuwe betekenis: als stem van herinnering aan het land van herkomst en als teken van waardigheid in het heden.

Deze casussen tonen dat erfgoed in koloniale contexten niet enkel werd onderdrukt, maar ook werd hervormd. Koloniale macht trachtte cultuur te reguleren en in te delen, en creëerde daarmee onbedoeld nieuwe vormen van culturele productie die hybride, ambivalent en politiek geladen waren. Koloniale regimes produceerden zo ook culturele identiteiten: culturele praktijken zoals rituelen, muziek en zelfs namen werden markers van sociale positie. In Maleisië bijvoorbeeld veranderde de administratie namen van Javaanse migranten, vereenvoudigde en categoriseerde ze, en legde identiteit letterlijk vast in bureaucratische taal. Tegelijk functioneerden namen als herinnering aan afkomst en als persoonlijke ankers die generaties verbonden; soms wijzigden mensen ze bewust om afstand te nemen van koloniale of kastegebonden hiërarchieën.

De logica van koloniale classificatie, die nieuwe vormen van zelfdefinitie uitlokte, zien we ook in andere (post)koloniale contexten. Tijdens de apartheid in Zuid-Afrika werden raciale en culturele categorieën ingezet om toegang tot kennis en cultuur te beperken. De Indiase gemeenschap bevond zich in een paradox: uitgesloten door de witte machtsstructuur, maar ook geïsoleerd van India door politieke boycots. In dat vacuüm ontstonden hybride muziekstijlen en culturele praktijken die niet langer tot één oorsprong te herleiden zijn, maar de ervaring van structurele ontkoppeling verbeeldde. Beperkte middelen en nieuwe omgevingen stimuleerden creatieve hervormingen in muziek en expressie.

Het koloniale systeem van contractarbeid was geen geïsoleerd verschijnsel, maar onderdeel van een wereldwijd netwerk dat mensen, talen en rituelen over oceanen

verplaatste. De migratie van Indiase arbeiders naar de Cariben, Afrika en de Stille Oceaan vormde de basis voor een mondiale diaspora waarin cultuur telkens opnieuw gestalte kreeg. Liederen, namen en rituelen die meegereisd zijn, dragen de sporen van deze geschiedenis en verbinden uiteenlopende geografische contexten door een gedeelde koloniale oorsprong. Het koloniale verleden moet daarom worden begrepen als een transnationaal regime dat niet alleen mensen verplaatste, maar ook culturele betekenissen herschikte. In dat proces ontstond erfgoed dat in zichzelf meervoudig is: gevormd door onderdrukking, maar ook door creativiteit en culturele agency.

5.2. Identiteit en culturele positionering

Waar paragraaf 5.1 liet zien hoe koloniale machtsstructuren de voorwaarden bepaalden waarbinnen erfgoed van postkoloniale groepen kon ontstaan, richt deze paragraaf zich op de vraag hoe individuen en gemeenschappen binnen die structuren hun plaats bepalen. De experts benadrukten dat positie niet alleen wordt gevormd door koloniale verhoudingen, maar ook door eigen handelen binnen de nalatenschap van koloniale migratie en hedendaagse globalisering. Identiteit blijkt daarbij geen vaststaand gegeven, maar een relationeel en veranderlijk geheel waarin mensen zich blijven verhouden tot taal, plaats, klasse en herinnering. Binnen de besproken groepen streeft een deel van de nazaten naar behoud van een zogenaamd authentieke, 'zuivere' praktijk. Een expert wees erop dat zuiverheid een ideologische fictie is: alleen extreme ideologieën geloven in raszuiverheid; in werkelijkheid zijn mensen en culturen hybride.

De Surinaams-Javaanse, Surinaams-Hindostaanse en Chinees-Indonesische gemeenschappen die via Suriname en Indonesië in Nederland terechtkwamen, illustreren dit proces. Hun geschiedenis omvat meerdere lagen van afkomst en ervaring — Javaans, Surinaams, Hindostaans, Chinees en Nederlands — die niet als breuken, maar als schakels in een doorlopende herinterpretatie moeten worden gezien. Dat geldt ook voor verwante gemeenschappen elders in de diaspora. Identiteit krijgt daar gestalte via alledaagse praktijken: door te koken, te musiceren, te spreken of te herinneren. In Chinees-Indonesische gemeenschappen op Java functioneren gerechten bijvoorbeeld als symbolen van verbondenheid met China én met Indonesië; zij combineren Hokkien-, Indonesische en Europese invloeden en roepen gevoelens op van thuis en continuïteit.

Ook muzikale expressie fungeert als middel tot herpositionering. Tijdens de apartheid in Zuid-Afrika ontwikkelde de Indiase gemeenschap muziekstijlen die ervaringen van uitsluiting en isolatie omzetten in creatieve kracht. Het Zuid-Indiase parai-

drumerfgoed, dat bij vertrek nog een lage status had, werd in de diaspora een bron van waardigheid en trots en werd gedeeld met andere etnische groepen; spelers namen ook ritmes en technieken van die groepen over. Door hernieuwde samenwerking tussen musici in de diaspora en India heeft het instrument bovendien een nieuwe betekenis gekregen. Soortgelijke creatieve vermenging is zichtbaar in de Girmitya-gemeenschappen in het Caribisch gebied, Afrika en de Stille Oceaan, waar liederen van contractarbeiders samenvloeiden met lokale stijlen tot nieuwe genres als baithak gana (Suriname), chutney (Trinidad) en séga (Mauritius).

Diaspora-identiteit draait niet om het bewaren van een oorspronkelijke cultuur, maar om het vermogen tot voortdurende aanpassing. De diaspora kan zo worden begrepen als een ruimte waarin symbolische en materiële dimensies samenvallen: een veld waarin culturele betekenis wordt geproduceerd door alledaagse handelingen, ontmoetingen en herinneringen. Chinese restaurants, Hindostaanse muziekgezelschappen in Suriname en Trinidad, en parai-spelers op Réunion en Mauritius tonen hoe die ruimte concreet gestalte krijgt. In zulke praktijken worden gemeenschap en identiteit niet enkel voorgesteld, maar uitgevoerd en beleefd.

5.3. Erkenning, zichtbaarheid en verbinding

Erkenning vormt, zo blijkt uit de gesprekken, een kernbehoefte in verschillende diaspora gemeenschappen. Het gaat daarbij niet alleen om officiële waardering, maar ook om het recht om gezien te worden: als maker van cultuur, als drager van geschiedenis en als volwaardig onderdeel van het collectieve geheugen. Erfgoed krijgt betekenis binnen de gemeenschap, maar ook wanneer het publiekelijk wordt erkend als waardevol en dragers zichzelf erin herkennen. Tegelijk wezen experts op het aanhoudende gebrek aan erkenning voor hybride of gemengde cultuurvormen, kenmerkend voor veel diaspora erfgoed. In Zuid-Afrika bestaat bijvoorbeeld weinig institutionele aandacht voor muziekpraktijken waarin Indiase en Afrikaanse invloeden samenvloeien; zij golden lang als ‘populair’ of ‘onzuiver’ en kwamen niet in aanmerking voor opname in archieven of opleidingen. Paradoxaal genoeg zijn juist deze tradities vaak de meest authentieke uitdrukking van de Zuid-Afrikaans-Indiase ervaring.

Ook in andere contexten blijft veel diaspora bijdrage onzichtbaar in nationale erfgoedregisters en musea. Wat wel wordt erkend, zijn vaak vormen die passen binnen bestaande esthetische of politieke kaders, terwijl alledaagse en interculturele praktijken — zoals muziek en taal — buiten beeld vallen en risico lopen te worden toegeëigend. De spanning tussen erkenning en toe-eigening wordt zichtbaar in de Chinees-Indonesische culinaire traditie. Gerechten als lumpia Semarang en pempek

Palembang zijn opgenomen in het Indonesische register van immaterieel erfgoed. Die opname bevordert behoud en zichtbaarheid, maar leidt ook tot “ver-Indonesisching”, waarbij de Chinese oorsprong minder wordt herkend.

Tijdens de New Order-periode in Indonesië nam de populariteit van Chinees eten toe, terwijl staatsburgerschapsdiscriminatie aanhield. Het eten werd zichtbaarder, de mensen erachter minder — culturele integratie is dus niet automatisch erkenning van identiteit. Naast institutionele erkenning speelt ook interne, gemeenschapsgebonden erkenning een cruciale rol. In Maleisië reconstrueren Javaanse families bijvoorbeeld stambomen en herstellen zij bewust Javaanse elementen in familienamen — symbolische daden van trots in een context waarin koloniale administratie en migratie veel sporen hebben uitgewist. Zulke vormen van zelferkenning tonen dat erfgoed niet alleen wordt bewaard, maar actief wordt teruggeëist.

Archieven spelen in dit proces een bijzondere rol. Zij bestaan niet alleen voor onderzoekers, maar ook voor gemeenschappen zelf: als bronnen van identiteit, herstel en trots. Lokale initiatieven om gemeenschapsarchieven aan te leggen maken zichtbaar wat lang onzichtbaar is gebleven: de creatieve veerkracht van gemarginaliseerde groepen. De geschiedenis van de Indiase contractarbeiders (Girmitya’s) vormt daarbij niet enkel een verhaal van arbeid en ontbering, maar ook van doorzettingsvermogen en culturele vitaliteit. Muziek — en tegenwoordig ook dans — fungeert als uitdrukking van zelferkenning: door te zingen en te spelen herwinnen gemeenschappen hun plaats in de geschiedenis.

Erkenning vormt ten slotte de basis voor verbinding tussen gemeenschappen. Erfgoed krijgt betekenis als gedeeld domein wanneer zowel de samenleving als de betrokken gemeenschappen elkaars perspectieven erkennen. De voorbeelden van hybride muziekpraktijken in Zuid-Afrika, Chinees-Indonesische gerechten in het nationale culinaire repertoire, Javaanse familienamen in Maleisië en Caribische liederen van Girmitya-nakomelingen laten zien hoe erfgoed functioneert als raakvlak tussen geschiedenissen en identiteiten. Tegelijk maken zij duidelijk dat dit proces kwetsbaar blijft: zonder aandacht voor herkomst en context kan culturele integratie leiden tot verlies van zichtbaarheid en betekenis. Waar erkenning eenzijdig blijft, ontstaat assimilatie; waar zij wederkerig is, kan een gelijkwaardige dialoog ontstaan.

5.4. Emotie, verbondenheid, gemeenschap

Uit de gesprekken blijkt dat emotie het medium vormt waardoor erfgoed betekenis krijgt: zij verbindt mensen met hun geschiedenis, maakt herinnering erfahrbaar en scheidt een gedeeld gevoel van continuïteit. Een expert liet videofragmenten zien van

workshops in Indonesië waar Surinaamse Javanen uit Nederland deelnamen aan dans- en muzieklessen met lokale kunstenaars. De beelden toonden plezier, verwondering en momenten van ontroering. Deelnemers omschreven het als “thuiskomen op een plek waar we nooit eerder waren geweest”, wat illustreert dat erfgoed niet alleen kennis overdraagt, maar ook een gevoelsmatige brug slaat tussen generaties en geografische werelden. Dit sluit aan bij observaties uit Nieuw-Caledonië, waar een oudere vrouw zei dat “Java in de Caledonische Javanen leeft, ook al zijn ze nooit in Java geweest”. Erfgoed fungeert hier niet als statisch verleden, maar als innerlijke aanwezigheid die via ritueel, muziek of eten telkens opnieuw wordt opgeroepen.

Muziek werd herhaaldelijk genoemd als drager van emotie en collectieve herinnering. Het bespelen van de parai-drum is niet slechts een muzikale handeling, maar een manier om te zeggen: wij zijn er nog. Op vergelijkbare wijze gebruikten Indiase contractarbeiders op plantages in Suriname, Mauritius en Fiji hun liederen om arbeid draaglijker te maken en verbondenheid met verleden en roots te behouden. Uit die zangtradities ontstonden nieuwe muziek en ritmes waarin herinnering en gemeenschap samenvloeien. De emotionele dimensie van erfgoed is daarbij meer dan individueel; binnen de Chinees-Indonesische diaspora roept voedsel gevoelens op van geborgenheid én heimwee. Gerechten dragen herinneringen aan familie en jeugd en fungeren als tastbare dragers van continuïteit.

Emotie blijkt ook een krachtig middel om gemeenschap te vormen in het heden. Religieuze vieringen binnen de Hindostaanse diaspora — zoals Eid ul-Fitr, Diwali, Holi en Phagwah — zijn niet alleen rituelen van geloof, maar ook sociale momenten waarin collectieve identiteit wordt versterkt. De emotionele energie schept saamhorigheid en bevestigt de gemeenschap als morele en culturele eenheid. Een vergelijkbare dynamiek is zichtbaar in Nieuw-Caledonië, waar Javaanse verenigingen muziek-, dans- en kookworkshops organiseren — niet om terug te keren, maar om te herinneren. Zulke bijeenkomsten zijn meer dan culturele evenementen: het zijn momenten van herbevestiging waarin emotie en erfgoed samenvallen en gemeenschap tastbaar wordt.

5.5. Wat we nu weten

De bijdragen van de experts laten zien dat koloniale macht niet slechts de achtergrond vormt waartegen erfgoed van postkoloniale groepen in de diaspora zich ontwikkelde, maar de omstandigheden heeft geschapen waaruit het is voortgekomen. Erfgoed is ontstaan binnen de spanning tussen koloniale onderdrukking en de veerkracht van gemeenschappen; het draagt sporen van arbeid,

hiërarchie en racialisering, maar ook van verzet en aanpassing. Wie spreekt over dekolonisatie van erfgoed, moet erkennen dat koloniale invloed niet simpelweg kan worden verwijderd: zij heeft mede bepaald welke vormen van cultuur zijn ontstaan en hoe zij betekenis kregen. Erfgoed is daarmee geen tegenpool van koloniale macht, maar een historische uitkomst ervan. Een terrein waarop macht wordt herinnerd, bevraagd en soms teruggeëist.

De inzichten tonen tevens dat identiteit binnen de diaspora geen vaste kern is die moet worden bewaard, maar een voortdurend proces van verplaatsing en herinterpretatie. Zij ontstaat in de wisselwerking tussen herinnering en vernieuwing, tussen lokale verankering en mondiale circulatie. Erfgoed fungeert als middel van positionering: door te benoemen, te koken, muziek te maken, te zingen of te dansen schrijven gemeenschappen zichzelf in de geschiedenis in. De behoefte aan erkenning is in wezen een behoefte aan rechtvaardigheid: erkend worden als maker van cultuur, niet slechts als erfgenaam van het verleden. Erkenning is herstel, zichtbaarheid én verbinding, maar blijft ambivalent: zij kan emanciperen, maar ook verschil neutraliseren. Werkelijke dekolonisatie vraagt daarom om zeggenschap van gemeenschappen over betekenis en representatie, niet alleen om institutionele opname.

Emotie vormt ten slotte de intieme kern van erfgoed: de ervaring deel uit te maken van iets groters dat voortleeft in gebaar, klank en herinnering. Samen tonen deze dimensies dat erfgoed in de diaspora niet louter naar het verleden verwijst, maar het heden voortdurend hervormt. Dit hoofdstuk wijst uit dat erfgoed geen statisch bezit is, maar een levend proces waarin betekenis, identiteit en gemeenschap steeds opnieuw worden gemaakt.

6. Praktijk, overdracht en vernieuwing van erfgoed

Het behoud van erfgoed in de diaspora is geen kwestie van vasthouden aan een onveranderlijk verleden, maar van voortdurende aanpassing aan veranderende omstandigheden. De experts benadrukten dat erfgoed zelden werd — en vaak nog steeds niet wordt — doorgegeven via formele instituten of geschreven archieven, maar in de dagelijkse praktijk van muziek maken, rituelen uitvoeren, gerechten bereiden en taal spreken. Erfgoed blijft bestaan doordat het telkens opnieuw wordt beleefd, aangepast en gedeeld. Overdracht is geen overdracht van louter tekstuele kennis, maar een levend proces waarin mensen het verleden herinneren door het te doen, te voelen en te herhalen. In wat volgt wordt ingegaan op manieren van overdracht, belichaming en performativiteit, kennispraktijken en digitalisering, en de rol van hybriditeit in vernieuwing.

6.1. Overdracht en behoud van postkoloniaal erfgoed

De experts beschreven talrijke voorbeelden van overdracht in veranderende contexten. Waar instituties ontbreken of sociale druk tot assimilatie groot is, ontstaat creativiteit: families, tempels en gemeenschappen vinden eigen manieren om erfgoed levend te houden. In Zuid-Afrika en in de Caribische Girmitya-diaspora werd muziek informeel onderwezen; jongeren leerden door observatie en imitatie. Uit die improvisatie ontstonden hybride stijlen waarin Indiase, Afrikaanse en westerse invloeden samenvloeiden — een vorm van culturele veerkracht waarin aanpassing juist de sleutel tot behoud werd. Binnen de Javaanse diaspora was aanpassing eveneens voorwaarde voor continuïteit.

In Suriname werden gamelan-instrumenten vervaardigd uit lokaal beschikbare materialen, waardoor nieuwe klanken ontstonden zonder dat de muzikale traditie haar herkenbaarheid verloor. Een vergelijkbaar patroon zien we in rituele praktijken in Nieuw-Caledonië: de Javaanse slametan wordt er nog altijd uitgevoerd, zij het in aangepaste vorm. Lokale ingrediënten vervangen de oorspronkelijke — bananas replaced by Cavendish bananas, rice replaced by imported long grain — maar, zo benadrukte een expert, the meaning of togetherness remains. De rituele maaltijd blijft een handeling van gemeenschap, ook al veranderen vorm en middelen. Behoud voltrekt zich zo niet alleen individueel of familiaal, maar ook in gemeenschapsverband.

Op verschillende plekken in de girmitya diaspora contexten ontstonden vanaf de jaren vijftig culturele verenigingen en onderwijsinstellingen die religie, taal en kunst actief ondersteunden. Zij boden ruimte aan zang, dans, toneel en literatuur en fungeerden als centra van samenhang. Een sprekend voorbeeld is de chowtal-zangtraditie tijdens Holi in Suriname, Trinidad, Fiji en Nederland. Ondanks de afstand blijven melodieën en versregels herkenbaar, wat wijst op de kracht van orale overdracht. Tegelijk krijgt de traditie lokaal vorm: in Fiji zingen vooral mannen; in de VS ontstaan gemengde, jonge groepen die het repertoire van hun ouders voortzetten.

Waar gemeenschapsstructuren ontbreken, vindt overdracht vooral binnen families plaats. Verhalen, foto's en objecten fungeren als geheugen van de gemeenschap. Dat geheugen is niet louter conservering, maar creatief: in de overdracht van verhalen en rituelen herscheppen nakomelingen hun identiteit telkens opnieuw. Vooral vrouwen spelen hierin een centrale rol; zij bewaren recepten, taal en kledingstijlen en dragen die over via alledaagse praktijken. Foto's van bruiloften en religieuze bijeenkomsten tonen hoe kleding en symbolen worden behouden in nieuwe contexten, en zelfs handgeschreven recepten laten zien hoe cultuur zich mengt zonder betekenis te verliezen.

Tot slot wezen de experts erop dat overdracht ook waarden en betekenissen omvat die zich aanpassen aan veranderende sociale contexten. Binnen de Javaanse traditie is een naam meer dan een identificatiemiddel: each person has their own name, which serves as their identity. Namen dragen spirituele, sociale en historische lading en fungeren als moreel anker. In Maleisië passen Javaanse families namen aan als middel van zelfbehoud: van Sumarto naar Mohammad Sumarto en Ahmad Sumarto bin Mohammad. Elementen als Mohammad, Ahmad, bin en binti werden geïntegreerd onder invloed van islam en Maleise cultuur, zonder verlies van een Javaanse kern. Zoals een expert samenvatte: "The Javanese people are like water: they adapt to any environment while keeping their essence."

6.2. Performativiteit en belichaming

Waar de vorige paragraaf liet zien hoe behoud plaatsvindt via aanpassing, richt deze paragraaf zich op de vraag hoe erfgoed lichamelijk en zintuiglijk tot leven komt in de handeling zelf. De experts benadrukten dat erfgoed geen verzameling voorwerpen of teksten is, maar een handeling: iets dat wordt uitgevoerd, herhaald en gevoeld. In die uitvoering — muziek maken, dansen, ritueel uitvoeren of koken — krijgt het verleden telkens opnieuw gestalte. Elke uitvoering is tegelijk herinnering en vernieuwing.

Meerdere experts beschreven erfgoed als belichaamde kennis: niet opgeslagen in archieven, maar in lichamen.

Een expert noemde muziekstijlen als baithak gana “een vorm van cultureel geheugen die van generatie op generatie wordt doorgegeven: elke uitvoering is een ontmoeting tussen verleden en heden.” Een ander wees op de parai-drum als voorbeeld van geschiedenis die “niet in boeken, maar in lichaam, beweging en ritme” is vastgelegd. Spelers dragen het geheugen van hun gemeenschap in houding en gebaar; kennis wordt geleerd via oefening, luisteren en deelname. Het lichaam fungeert zo als levend archief van de diaspora. Performativiteit verwijst vervolgens naar het moment waarop die belichaamde kennis sociaal wordt: muziek, dans, ritueel en koken zijn uitvoeringen waarin erfgoed betekenis krijgt en verbondenheid scheidt.

Ook chowtal in de Girmitya diaspora werd genoemd als performatief erfgoed. Tijdens Holi zingen groepen in bijzijn van de gemeenschap verzen die religieuze inhoud combineren met collectieve vreugde. De herhaling van ritmes en teksten maakt de liederen tot performatieve herinneringen: elke uitvoering bevestigt het voortbestaan van de gemeenschap. In de Javaanse context worden dansvormen als tayub en gamelanmuziek opgevoerd tijdens feesten; klanken, bewegingen en gebaren roepen verbondenheid op. In culinair erfgoed ontstaat tijdens gezamenlijk koken een tijdelijke gemeenschap waarin verleden en heden samenvloeien — de keuken als “ruimte van herinnering”.

Performativiteit maakt erfgoed intrinsiek dynamisch. Elke uitvoering herhaalt het verleden, maar nooit letterlijk; in de herhaling vindt altijd verschuiving plaats. Door de handeling zelf krijgt erfgoed betekenis in het nu, in het moment. Het wordt niet slechts herinnerd, maar gemaakt. In die voortdurende herhaling schuilt de kracht van belichaamd erfgoed: het is zowel geheugen als schepping, zowel herhaling als vernieuwing. De sociale en fysieke ruimten zoals de tempel, straat, keuken of feestzaal, worden zo plekken waar erfgoed tijdelijk tot aanwezigheid komt.

6.3. Kennis, onderwijs en digitalisering

Verschillende experts wezen op het belang van documentatie, onderwijs en digitalisering als hedendaagse vormen van kennispraktijk. Erfgoed leeft weliswaar in de praktijk, maar dreigt te verdwijnen door veranderingen in het gemeenschapsleven. Een expert stelde: “Onderwijs en documentatie in de hedendaagse context zijn van groot belang,” en pleitte voor samenwerking tussen onderzoekers, kunstenaars en gemeenschappen. Ook religieuze en culturele leiders hebben hierin een rol, omdat zij gezag en vertrouwen genieten. In Zuid-Afrika worden inmiddels muziekpraktijken van

de Indiase gemeenschap gedocumenteerd via onderzoek en publicaties, zodat de geschiedenis en artistieke bijdrage zichtbaar blijven — een vorm van intellectuele restitutie, maar nog ontoereikend.

Naast archivering benadrukten experts educatieve programma's die jongeren actief betrekken bij muziek en dans. In landen als Mauritius, Réunion, Trinidad, Suriname en Zuid-Afrika worden traditionele muziekvormen niet alleen tijdens religieuze feesten uitgevoerd, maar ook geïntegreerd in theater, dansvoorstellingen en onderwijsprojecten. Zulke initiatieven komen voort uit samenwerkingsverbanden en versterken bewustwording en trots. Uitwisseling tussen diasporagemeenschappen vergroot bovendien de reikwijdte: jonge artiesten in Nederland leren via muziek over hun afkomst, terwijl musici in Suriname inspiratie halen uit hedendaagse uitvoeringspraktijken. Wederzijdse uitwisseling draagt bij aan diverse kennis over en dankzij erfgoed.

Met de opkomst van digitale technologieën krijgt overdracht nieuwe vormen. Sociale media, video-opnames en online platforms spelen een groeiende rol in het delen en vernieuwen van erfgoed. Recepten worden digitaal uitgewisseld, muziekprojecten ontstaan via YouTube, en jongeren combineren oude tradities met nieuwe invloeden. "Jongeren delen vandaag recepten digitaal en creëren fusion-gerechten; erfgoed wordt herschreven door nieuwe generaties," merkte een expert op. Digitalisering maakt erfgoed niet minder authentiek, maar transformeert de manier waarop authenticiteit wordt beleefd en geconstrueerd.

Ook in de muziek is digitalisering een belangrijke verbindende factor geworden. Zangers uit Nederland, Suriname en Trinidad organiseren gezamenlijke uitvoeringen via online platforms; geografische afstand vormt geen belemmering meer. De uitwisseling is wederkerig: artiesten reizen over en weer, maar blijven via livestreams en opnames verbonden. Een aansprekend voorbeeld is het community-project tussen Javaanse artiesten in Yogyakarta en een Surinaams-Javaanse stichting in Nederland: een digitale fase van kennisdeling maakte een latere fysieke ontmoeting mogelijk en leidde tot gerichte voorbereiding. Tegelijk stellen experts ethische vragen: wie mag vastleggen, wat wordt gedeeld en in wiens taal? Digitale platforms kunnen machtsverhoudingen opnieuw zichtbaar maken, maar ook ruimte scheppen voor zelfrepresentatie; zij kunnen bovendien vervlakking in de hand werken.

6.4. Culturele vernieuwing

De gesprekken laten zien dat erfgoed in de diaspora niet stilstaat, maar voortdurend verandert. Hybriditeit vormt geen teken van verlies, maar van aanpassing en

veerkracht. Door vermenging, vertaling en creatief hergebruik ontstaan nieuwe vormen van expressie die verleden en heden verbinden. In alledaagse praktijken zoals koken, muziek en dans komt deze dynamiek duidelijk naar voren. In de Chinees-Indonesische context zijn grenzen tussen regionale keukens vervaagd: Hokkien-, Teochew- en Kantonese gerechten worden gecombineerd in huishoudens en restaurants. Gerechten als mie ayam, kwetiau goreng en chai kuih zijn volledig geïntegreerd in de Indonesische eetcultuur.

Deze vermenging toont geen verlies aan authenticiteit, maar culturele flexibiliteit en wederzijdse beïnvloeding. Een expert vatte dit samen in het manifest *We Are What We Eat*: Zuidoost-Aziatische keukens zijn van nature “hybride en kosmopolitisch” en bewegen mee met tijd, technologie en migratie. In de Indiase diaspora ontstonden uit plantage- en gemeenschapscontexten muziekgenres als *baithak gana*, *tassa* en *chutney*, waarin Indiase melodieën samenkomen met Afrikaanse en Europese ritmes. Deze stijlen dragen de geschiedenis van verplaatsing, arbeid en heruitvinding, maar zijn vandaag vaak gecommmercialiseerd; betekenis kan daardoor vervagen.

Hybriditeit is ook een bron van innovatie in de kunsten. Een expert beschreef een hedendaagse voorstelling waarin traditionele Javaanse dans werd gecombineerd met *wayang*-schaduwspel en Nederlandstalige tekst. Zulke projecten maken erfgoed toegankelijk voor nieuw publiek en tonen hoe traditie een platform kan zijn voor vernieuwing. Op kleinere schaal, in ambacht en huiselijke praktijken, ontstaat vergelijkbare creativiteit: een grootmoeders keuken met Japanse en westerse invloeden later digitaal gearchiveerd — een brug tussen privé-erfgoed en publieke kennis. Cultureel ondernemerschap speelt hierbij een rol: jonge generaties gebruiken erfgoed als bron van identiteit én van creatief en economisch initiatief.

Wanneer erfgoed economisch aantrekkelijk wordt, doemen echter vragen op over eigendom, representatie en winstverdeling. In de culinaire sfeer zijn Chinees-Indonesische gerechten zoals *lumpia* en *gado-gado* Betawi zo sterk verankerd in de nationale keuken dat hun Chinese oorsprong nauwelijks nog wordt herkend. Zulke “ambigue voedselidentiteiten” tonen hoe erkenning en uitwissen soms hand in hand gaan: wat nationaal wordt omarmd, verliest vaak lokale betekenis. Erfgoed beweegt zo tussen traditie en innovatie, tussen creatieve vrijheid en culturele toe-eigening — of, zoals een expert het samenvatte: “Cultuur wordt niet behouden door stilstand, maar door beweging.”

6.5. Wat we nu weten

In de voorgaande paragrafen werd zichtbaar hoe de aanpassing van het erfgoed zich voltrekt: in creatieve strategieën van overdracht, in belichaamde kennis die via ritme, geur en gebaar wordt doorgegeven, in performatieve momenten waarin het verleden opnieuw wordt beleefd, en in nieuwe vormen van kennisdeling via onderwijs en digitalisering. Overal blijkt dat erfgoed niet alleen wordt doorgegeven, maar ook gemaakt — in de daad van zingen, koken, dansen of vertellen. Creolisering is daarbij niet de uitzondering, maar de regel: vermenging van invloeden, stijlen en talen laat zien dat identiteit niet uit zuivere oorsprongen bestaat, maar uit voortdurende vertaling en vernieuwing.

Vernieuwing is daarbij niet waardenvrij: popularisering en commercialisering kunnen erfgoed zichtbaar maken, maar ook vervlakken of onttrekken aan de gemeenschap. Erfgoed blijft daarom verbonden met vragen van zeggenschap, representatie en erkenning. Wat hierbij naar voren komt, is een ander begrip van continuïteit: niet als ononderbroken lijn, maar als netwerk van bewegingen, overgangen en herinneringen. Erfgoed leeft zolang het wordt gedaan, gedeeld en gevoeld, in lichamen, stemmen en ruimtes. Bij de uitvoering daarvan wordt het verleden naar het heden gebracht.

7. Conclusie en aanbevelingen

Centraal in dit onderzoek stond de vraag: Hoe kan het officiële kader veranderen door wat we samen leren met gemeenschappen en diaspora-experts over de beleving, overdracht en waardering van hun erfgoed? Met andere woorden: hoe kan het erfgoed van de migranten structureel en zichtbaar worden meegenomen in de erfgoedsector? Deze vraag gaat dus niet alleen over beleid, maar over de betekenis van erfgoed zelf: wie bepaalt wat erfgoed is, hoe het vorm krijgt, en voor wie het wordt bewaard.

Deze zijn beantwoord vanuit het perspectief van de gemeenschappen die het erfgoed dragen. Het onderzoek richtte zich op postkoloniale erfgoedpraktijken binnen Hindostaans-Surinaamse, Javaans-Surinaamse en Chinees-Indonesische gemeenschappen in Nederland, waarbinnen werd gesproken met zes erfgoedgemeenschappen en met academici met expertise over deze erfgoedschatten uit de gerelateerde diaspora. Hun kennis, praktijken en ervaringen vormden het uitgangspunt.

Het onderzoek maakte gebruik van een werkwijze om samen te ontdekken en wat ik noem 'experienced lived heritage research': een participatieve, ervaringsgerichte benadering waarin erfgoed niet wordt bestudeerd als object, maar als proces van betekenisgeving in het leven van mensen. Juist deze benadering bleek essentieel om meerstemmigheid niet alleen te onderzoeken, maar ook te praktiseren.

7.1. Nieuwe inzichten

Het erfgoedbegrip is de afgelopen decennia verschoven van bezit naar proces. Het UNESCO-verdrag van 2003 introduceerde de erkenning van immaterieel erfgoed als iets wat gedragen en doorgegeven wordt door gemeenschappen, en het Faro-verdrag van 2005 definieerde erfgoed zelfs als een cultural commons: een gedeeld goed waarin participatie een mensenrecht is. In Nederland vertaalde het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) deze principes in een systeem waarin gemeenschappen hun eigen erfgoed kunnen registreren.

Deze internationale en nationale kaders markeren een belangrijke stap naar een democratischer erfgoedveld. Toch blijkt uit de praktijk van postkoloniale gemeenschappen dat deze verbreding niet voldoende is. De beleidsmatige logica

blijft grotendeels gestoeld op continuïteit, formele organisatie en materiële documentatie. Wat in werkelijkheid levend, tijdelijk en relationeel is, past moeilijk binnen deze formats die stabiliteit en borging verlangen. De kloof tussen 'wat erfgoed zou moeten zijn' en 'wat erfgoed mag zijn in de dagelijkse praktijk', werd zichtbaar in de ervaringen van de gemeenschappen die in dit onderzoek centraal stonden.

De empirische bevindingen tonen dat erfgoed van postkoloniale groepen fundamenteel anders functioneert dan het erfgoed waarop de huidige kaders zijn gebaseerd. Het leeft niet slechts in objecten, maar grotendeels in handelingen: in ritueel, dans, muziek, koken, vertellen, herdenken. Het is 'performative': door het herhalen van de handeling van het erfgoed is het erfgoed tegelijk herinnering, overdracht en vernieuwing. Erfgoed 'gebeurt' in het moment, in het samenzijn en vanuit geheugen. Daardoor is het onlosmakelijk verbonden met het heden: het verwijst niet naar een afgesloten verleden, maar brengt dat verleden telkens opnieuw tot leven.

Het erfgoed is bovendien een 'ruimte', of 'sfeer' van verandering en onderhandeling op zichzelf. Omdat het wordt gemaakt in de ontmoeting, is het een sociaal proces waarin betekenissen niet vastliggen, maar voortdurend worden besproken, aangepast en bevraagd tussen generaties, tussen de gemeenschap en de andere (dominante) gemeenschappen, en binnen veranderende maatschappelijke contexten (van migratie). Erfgoed van postkoloniale groepen waarborgt geen stabiliteit, maar maakt beweging mogelijk: het is de plek waar de gemeenschappen zich verhouden tot verleden, heden en toekomst.

Daarnaast heeft het erfgoed van postkoloniale groepen per definitie een diaspora karakter. Het ontstaat uit uitwisseling tussen gemeenschapsleden afkomstig uit verschillende landen, generaties en culturen, ookal dalen ze 'hier' neer op plekken waar dit erfgoed vorm krijgt, in tempels, buurthuizen, festivals, keukens, repetitieruimtes. Deze functioneren als het ware als diasporaruimten van de gemeenschap: sociale en symbolische plaatsen waar identiteit voortdurend wordt uitgevonden, gedeeld en herzien. Erfgoed is hier niet gebonden aan één plaats of traditie, maar ontstaat juist uit de beweging tussen plaatsen, herinneringen en ervaringen. Deze erfgoedvormen zijn ook affectief en belichaamd. Herinnering wordt gedragen in klanken, geuren, gebaren en smaken; kennis wordt overgedragen via ervaring, niet enkel via taal. Dat maakt dit erfgoed krachtig, maar tegelijk ook kwetsbaar: het leeft in het geheugen van lichamen en relaties.

Bovendien heeft het erfgoed van postkoloniale groepen een uitgesproken morele en politieke dimensie. Het is gevormd in de context van koloniale onderdrukking, raciale hiërarchie en uitsluiting. Het beoefenen van dit erfgoed was en is een vorm van overleven geweest in de koloniale context en daarbinnen stevig gevormd. Het was een manier van verbinding houden met gemeenschap en geschiedenis van waar met

ooit vandaan kwam ondanks de aanpassingen in de koloniën en in Nederland en tegelijkertijd een manier om zich thuis te voelen in de nieuwe context. Daarmee is erfgoed niet enkel behoud, maar ook verzet en herstel van aanwezigheid. Het is een handeling van culturele rechtvaardigheid.

Juist deze kenmerken verklaren waarom erfgoedpraktijken van postkoloniale groepen moeilijk passen binnen de bestaande erfgoedstructuren. Het dominante model blijft gestoeld op stabiliteit, materialiteit en institutionele controle: erfgoed als iets wat moet worden vastgelegd, geauthentiseerd en beschermd. Authenticiteit wordt daarbij vaak gedefinieerd als oorsprong, continuïteit of onveranderlijkheid. Erfgoed van postkoloniale groepen is daarentegen hybride, veranderlijk en relationeel. Het verandert met elke uitvoering, elk moment van overdracht, elke context. Het kan niet worden vastgelegd zonder zijn vitaliteit te verliezen. In dit licht kan aanpassing en veranderlijkheid worden begrepen als een vorm van behoud.

Waar het klassieke erfgoedbegrip behoud ziet als conservering van een vaste vorm, laat postkoloniaal erfgoed zien dat juist vermenging en vernieuwing de voorwaarden zijn voor continuïteit. Tradities overleven niet ondanks verandering, maar dankzij verandering: zij blijven betekenisvol omdat zij zich kunnen aanpassen aan nieuwe contexten, generaties en relaties. Deze aanpassingsvermogen maakt erfgoed veerkrachtig; het stelt gemeenschappen in staat hun verleden levend te houden door het steeds opnieuw vorm te geven. Zo wordt behoud geen stilstand, maar een voortdurend proces van vertaling, verbeelding en doorgeven. De bestaande kaders, hoe inclusief ze ook bedoeld zijn, functioneren daardoor nog steeds binnen een eurocentrisch paradigma waarin erfgoed gelijkstaat aan bezit, archief en duurzaamheid. De nadruk op borging en institutionele legitimatie sluit slecht aan bij erfgoedvormen die gedijen in informele netwerken, tijdelijke gemeenschappen en emotionele continuïteit.

Tegelijkertijd tonen deze praktijken waar vernieuwing mogelijk is in het bestaande (eurocentrisch) erfgoedbegrip. Deze praktijken en erfgoedvormen bieden nieuwe perspectieven op wat de erfgoedopvatting kan zijn. Ze laten zien dat authenticiteit niet in oorsprong ligt, maar in beleving; dat continuïteit niet gelijkstaat aan onveranderlijkheid, maar aan het vermogen zich aan te passen en te vernieuwen; en dat overdracht niet institutioneel hoeft te zijn, maar relationeel: via stemmen, lichamen en ontmoetingen. Deze praktijken onderstrepen dan ook dat ruimte (fysieke én sociale) essentieel is. Diaspora bijeenkomsten, vieringen en rituelen zijn de motoren van erfgoedproductie: het zijn momenten van gezamenlijk creëren, voelen en herdefiniëren.

De werkwijze van samen ontdekken en *experienced lived heritage* maakte dit niet alleen zichtbaar, maar bracht het ook in praktijk. Door kennis te ontwikkelen met in plaats van over gemeenschappen, werd erfgoed zelf een gedeelde onderzoeksruimte:

een plek van uitwisseling, empathie en gelijkwaardigheid. Erfgoedonderzoek bleek zo niet neutraal, maar een instrument van inclusie dat nieuwe vormen van samenwerking en kennisproductie mogelijk maakt.

Het antwoord op de centrale vraag ligt niet in een technische aanpassing van beleid, maar in een herdefiniëring van erfgoed als sociaal proces. Een werkelijk inclusief erfgoedveld vraagt niet om méér stemmen binnen hetzelfde kader, maar om verandering van dat kader zelf. Dat betekent erfgoed begrijpen als commons: een gedeeld cultureel goed waarin betekenis, zeggenschap en verantwoordelijkheid gezamenlijk worden gedragen. Het betekent een verschuiving van representatie naar participatie, en de erkenning dat kennis niet alleen in archieven of teksten ligt, maar in ervaring, emotie en interactie.

Dit kan bewerkstelligd worden door gemeenschappen te erkennen als medeproducenten van erfgoed en kennis. De erfgoedsector kan veranderen als zij niet langer alleen probeert te conserveren, maar leert meebewegen met de vormen van erfgoed die in de samenleving zelf ontstaan: vloeibaar, veranderlijk en voortdurend in onderhandeling. Tegelijkertijd ondersteunen de gemeenschappen in dit onderzoek de noodzaak om hun verhalen, gebruiken en kennis ook daadwerkelijk te behouden en door te geven. Niet ondanks hun veranderlijkheid, maar juist *omwille daarvan*.

Waar erfgoed te vluchtig blijft, dreigt het uit het collectieve geheugen te verdwijnen, of is zelfs al verdwenen weten de betrokkenen uit ervaring, en daarmee ook de sporen van het koloniale verleden waarin deze gemeenschappen zijn gevormd. Voor veel betrokkenen is vastleggen en delen dan ook geen administratieve wens, maar een daad van herstel en tegenvergetelheid: een manier om te voorkomen dat hun geschiedenis wordt uitgewist uit het nationale verhaal. Behoud en vernieuwing zijn in dat opzicht geen tegenpolen, maar twee vormen van zorg voor hetzelfde doel: het zichtbaar houden van datgene wat lange tijd onzichtbaar was.

Tenslotte, erfgoed van postkoloniale groepen laat zien dat erfgoed geen spiegel van het verleden is, maar een praktijk van het heden, het bestaat uit handelingen van herinnering, verbeelding en verandering. Het maakt zichtbaar dat erfgoed geen antwoord is op de vraag wat "ons" bindt, maar een uitnodiging om te onderzoeken hoe wij samen betekenis blijven geven aan wie wij zijn. De toekomst van erfgoed ligt niet in het bewaren van wat was, maar in het samen doen, delen en heruitvinden van wat we willen doorgeven.

7.2. Naar een levend erfgoed

Onderstaande aanbevelingen beogen richting te bieden aan beleidsmakers en erfgoedinstellingen die willen bijdragen aan een inclusief erfgoedbeleid. Erfgoed moet daarom niet alleen meebewegen met het heden, maar ook overlevingskracht ontwikkelen: mogelijkheden om verhalen, liederen, rituelen en herinneringen door te geven aan nieuwe generaties, en te delen met de bredere Nederlandse samenleving. Alleen zo kan erfgoed van postkoloniale groepen zijn dubbele functie vervullen als levende praktijk van gemeenschap én als blijvend getuigenis van gedeelde geschiedenis.

7.2.1. Beleving, zeggenschap en herdefiniëring

De eerste stap naar een inclusief erfgoedveld is het herzien van het erfgoedbegrip zelf. Erfgoed is niet alleen iets wat wordt bewaard, maar iets wat wordt *gedaan*. Het is een levende handeling waarin herinnering, verbeelding en overdracht samenkomen. Beleid dat uitsluitend inzet op conservering en registratie mist deze dimensie.

Daarom is een verschuiving nodig van behoud naar beleving. Instellingen en fondsen zouden meer ruimte moeten bieden aan initiatieven die erfgoed uitvoeren in plaats van vastleggen: dansen, koken, zingen, vertellen, herdenken, het is slechts een fractie van erfgoedpraktijken. Zulke praktijken vormen de kern van overdracht en dragen juist bij aan continuïteit, niet aan vergankelijkheid. Postkoloniale erfgoedvormen zijn niet tijdelijk, maar duurzaam in hun voortdurende vernieuwing en overdracht.

Concreet betekent dit:

- Subsiestructuren aanpassen zodat ook levende, procesmatige en gemeenschapsgerichte praktijken als volwaardige vormen van erfgoedzorg worden erkend.
- Projectfinanciering mogelijk maken voor ervaringsgerichte en intergenerationele activiteiten, waarin overdracht centraal staat.
- Duurzaamheid niet opvatten als langdurige borging, maar als het vermogen om betekenis te behouden door voortdurende herhaling, aanpassing en beleving.

Een inclusieve erfgoedsector vraagt bovendien om gedeelde zeggenschap. Gemeenschappen moeten niet slechts worden geconsulteerd, maar vanaf het begin betrokken zijn bij de vormgeving van beleid, onderzoek en presentatie — niet op vrijwillige basis, maar met passende vergoeding.

Concreet vraagt dit om:

- De inrichting van advies-, medezeggenschap-, of co-creatiegroepen waarin gemeenschappen structureel participeren.
- De ontwikkeling van langlopende partnerschappen tussen instellingen en gemeenschappen.
- Ondersteuning bij het zelf beheren en presenteren van erfgoed, niet slechts als projectpartner, maar als mede-eigenaar en betekenisgever.

Ook het begrip authenticiteit verdient herziening. Postkoloniale erfgoedpraktijken laten zien dat authenticiteit niet per definitie ligt in oorsprong, maar in beleving en voortdurende vernieuwing. En dat juist hybriditeit een drager van continuïteit is. Waar beleid vaak zoekt naar 'zuivere' vormen of onveranderlijke tradities, ligt de kracht van dit erfgoed juist in vermenging, aanpassing en heruitvinding. Hybriditeit maakt erfgoed niet minder authentiek, maar levend en toekomstbestendig: zij is de manier waarop gemeenschappen hun verleden behouden door het steeds opnieuw te vertalen en vorm te geven. Beleidskaders en beoordelingscriteria zouden dit principe moeten omarmen.

Concreet betekent dit:

- Criteria voor erkenning en financiering aanpassen zodat veranderlijke en nieuwe vormen worden erkend als authentiek.
- Erfgoed waarderen om zijn creatieve en adaptieve vermogen, niet om zijn onveranderlijkheid.

7.2.2. *Ruimte, archieven en infrastructuur*

Een tweede prioriteit ligt in het versterken van de infrastructuur waar erfgoed leeft. De plekken waar postkoloniale erfgoedpraktijken plaatsvinden (zoals tempels, buurthuizen, repetitieruimtes, keukens, culturele podia) zijn de werkelijke laboratoria van cultuur. Hier ontmoeten generaties elkaar, worden verhalen doorgegeven en wordt identiteit tastbaar. Toch vallen deze ruimten vaak buiten beleid en financiering.

Concreet betekent dit:

- Structurele ondersteuning bieden aan lokale erfgoedplekken, ongeacht hun formele status of eigendomsstructuur.
- Erfgoedbeleid verbreden zodat ook alledaagse en gemeenschapsgebonden praktijken — zoals koken, samen eten, vertellen en vieren — worden erkend en ondersteund als volwaardige vormen van erfgoedzorg.

Naast deze fysieke infrastructuur is er ook behoefte aan een infrastructuur in de diaspora: een netwerk van relaties en uitwisseling tussen gemeenschappen in Nederland, in de landen van herkomst en in andere delen van de diaspora. Postkoloniaal erfgoed ontstaat immers in beweging – in de circulatie van kennis, materialen, herinneringen en mensen.

Concreet vraagt dit om:

- Het faciliteren van internationale samenwerkingen en uitwisselingen tussen organisaties in de diaspora's en erfgoedinstellingen.
- Ondersteuning voor projecten die kennis en objecten 'laten reizen' tussen diasporagemeenschappen, zodat wederzijdse herkenning en vernieuwing mogelijk wordt.
- Het ontwikkelen van digitale platforms of fysieke ontmoetingsplekken waar erfgoedpraktijken, archieven en kennis gedeeld kunnen worden.
- Het erkennen van diaspora-netwerken als een essentieel onderdeel van de Nederlandse erfgoedinfrastructuur – niet als aanvulling, maar als integraal onderdeel van beleid.

Naast ruimte is ook archivering met zeggenschap essentieel. Veel gemeenschappen willen hun erfgoed documenteren, niet om het te bevriezen, maar om te voorkomen dat het verdwijnt uit de geschiedenis. Instellingen kunnen deze wens ondersteunen door:

- Gemeenschappen te helpen bij het opzetten van digitale of lokale archieven.
- Methoden te ontwikkelen voor levend archiveren, waarbij documentatie samengaat met actieve participatie.
- Archieven toegankelijk te maken in meerdere talen en vormen (beeld, geluid, verhaal) zodat kennis ook voor jongere generaties bruikbaar blijft.
- Zeggenschap te garanderen over de wijze waarop erfgoed wordt bewaard, gedeeld en gebruikt.

Archiveren is geen neutrale handeling, maar een daad van tegenvergetelheid. Als deze geschiedenis niet wordt vastgelegd en gedeeld, dreigt de indruk te ontstaan dat het koloniale verleden heeft bestaan zonder de mensen die het hebben meegemaakt. Beleid zou daarom moeten erkennen dat documenteren ook herstel betekent: het

zichtbaar houden van de aanwezigheid en bijdrage van postkoloniale gemeenschappen aan het Nederlandse verhaal.

7.2.3. *Kennis, taal en houding*

Een derde richting voor verandering ligt in de manier waarop over erfgoed wordt gedacht, gesproken en onderzocht. De werkwijze in dit project van samen ontdekken en 'experienced lived heritage' heeft laten zien dat kennis niet alleen in archieven ligt, maar ook in ervaring en ontmoeting. Erfgoedonderzoek kan zo zelf een vorm van erfgoedzorg worden: een proces van samen betekenis geven.

Concreet betekent dit:

- Erfgoedinstellingen stimuleren om participatieve onderzoeksmethoden toe te passen waarin gemeenschappen co-onderzoekers zijn en onderzoekers onderdeel van gemeenschappen.
- Binnen musea, archieven en kennisinstellingen programma's voor co-creatie en gedeelde interpretatie ontwikkelen.
- Onderzoekresultaten niet alleen publiceren, maar ook terugbrengen naar de gemeenschappen in vormen die aansluiten bij hun praktijken, zoals film, performance of educatie.

Een inclusief erfgoedbeleid vraagt ook om het erkennen van de koloniale machtsstructuren die doorwerken in kennisproductie. Veel erfgoedinstellingen baseren zich nog op kennisvormen en waardesystemen die zijn voortgekomen uit een koloniaal verleden, waarin Europese perspectieven als universeel en gezaghebbend gelden. Wie werkt aan de dekolonisatie van erfgoed, moet daarom niet alleen de collectie, maar ook de kennispraktijk zelf ter discussie stellen.

Concreet betekent dit:

- Erkennen dat ook onderzoek, registratie en interpretatie machtsvormen zijn — en deze processen transparant en inclusief inrichten.
- Kennispartnerschappen aangaan waarin gemeenschappen niet slechts bron, maar medeproducenten van kennis zijn.
- Opleidingen en onderzoeksprogramma's stimuleren die kritisch reflecteren op koloniale erfenissen in het erfgoedveld.

- Beleids- en beoordelingskaders herzien zodat niet alleen westerse wetenschappelijke kennis, maar ook ervarings- en gemeenschapskennis als gezaghebbend wordt erkend.

Daarnaast is een andere taal voor erfgoed nodig. De huidige erfgoedtaal met woorden als 'beschermen', 'behouden' en 'eigendom' weerspiegelt nog vaak een statisch en eurocentrisch perspectief.

Concreet vraagt dit om:

- Beleidsdocumenten en subsidievoorwaarden te herzien met taal die proces, relatie en beweging centraal stelt.
- Samen met gemeenschappen een nieuw vocabulaire te ontwikkelen waarin woorden als doorgeven, herinneren, verbeelden en samenleven leidend zijn.
- Trainingen en uitwisselingen binnen instellingen te organiseren om taalbewustzijn en reflexiviteit te versterken.

Met beleid alleen komen we er niet. Dit vraagt om een houding van openheid en betrokkenheid van beleidsmakers en erfgoedinstellingen: de bereidheid om te luisteren, te bewegen en samen te werken. De toekomst van erfgoed ligt niet alleen in het bewaren van wat was, maar in het samen blijven maken van wat betekenis heeft. Zo wordt erfgoed een levende praktijk die meebeweegt met mensen en tijd.

Referenties

- Berger, S., Dicks, B. and Fontaine, M. (2019), "Community: a useful concept in heritage studies?", *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 26 No. 4, pp. 325-351.
- Burke, P. (2009), "Cultural hybridity", London: Polity Press.
- Cerreta, M. and Giovene di Girasole, E. (2020), "Towards Heritage Community Assessment: Indicators Proposal for the Self-Evaluation in Faro Convention Network Process", *Sustainability*, Vol. 12 No. 23.
- Colomer, L. (2021). "Exploring participatory heritage governance after the EU Faro Convention", *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development* Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-03-2021-0041>
- Council of Europe (2005a), *Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention, 2005)*, Faro, Portugal.
- Council of Europe (2005b), *Explanatory Report to the Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*, Faro, Portugal.
- Court, S. and Wijesuriya, G. (2015), *People-Centred Approaches to the Conservation of Cultural Heritage: Living Heritage*, Rome, Italy.
- Geertz, C. (1967), "The integrative revolution: Primordial sentiments and civil politics in the new states". In C. Welch, eds. "Political Modernization: A Reader in Comparative Political Change" Belmont, CA: Duxbury Press, 198-218.
- Gowricharn, R. (2020), "Multiple Homemaking. The Ethnic Condition in Indian Diaspora Societies", London: Routledge.
- Gowricharn, R. and Elahi, J. (2026), "The Girmitiya Heritage: A Theoretical Exploration", Paper presented at Global Indian Diaspora Conference. Trinidad. Forthcoming Publication.
- Grusec, Joan and Paul Hastings (2007) *Handbook of Socialization: Theory and Research*. New York: Guilford Press
- ICOMOS (1964), *Venice Charter*, ICOMOS, Venis, Italy.
- ICOMOS (1979), *The Burra Charter*, Australia ICOMOS, Sydney.
- ICOMOS (2013), *The Burra Charter*, Australia ICOMOS, Sydney
- Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed [KIEN]. "Wie is kenniscentrum immaterieel erfgoed", <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/over-ons>.
- Olivier, A. (2016), "Communities of Interest: Challenging Approaches", *Journal of Community Archaeology & Heritage*, Vol. 4 No. 1, pp. 7-20.
- UNESCO (1972), *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, UNESCO, Paris, France.
- UNESCO (1996), *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, UNESCO.
- UNESCO (2003), *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, UNESCO, Paris, France.
- UNESCO (2005), *The 2005 Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*, UNESCO, Paris, France.
- UNESCO (2007), *DECISIONS ADOPTED AT THE 31st SESSION OF THE WORLD HERITAGE COMMITTEE*, UNESCO.
- UNESCO (2011), *Recommendation on the Historic Urban Landscape*, UNESCO, Paris, France.
- UNESCO (2021), *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, UNESCO, Paris, France.
- Waterton, E. and Smith, L. (2010) "The recognition and misrecognition of community heritage", *International Journal of Heritage Studies*, 16: 1, 4 — 15
- Silva, A. and Roders, A. (2012), "Cultural heritage management and heritage (impact) assessments", *Proceedings of the Joint CIB W*, Vol. 70, p. W092.
- Smith, L., 2006. *Uses of heritage*. London: Routledge.
- Taylor, K. (2004), "Cultural heritage management: a possible role for charters and principles in Asia", *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 10 No. 5, pp. 417-433.

Begrippenlijst

Kernbegrippen Erfgoed

Authenticiteit – In de erfgoedcontext wordt authenticiteit doorgaans begrepen als de echtheid of oorspronkelijke aard van erfgoed. Ze verwijst naar de mate waarin een object, traditie of praktijk trouw blijft aan zijn oorsprong of oorspronkelijke vorm, materiaal, functie en betekenis. In dit rapport wordt authenticiteit niet opgevat als een vaste of objectieve eigenschap, maar als een proces dat mag veranderen. Authenticiteit ontstaat telkens opnieuw in de manier waarop gemeenschappen hun erfgoed beleven, aanpassen en doorgeven. De 'echtheid' van erfgoed ligt niet in onveranderlijk behoud, maar in de levende relatie tussen mensen, herinnering en traditie. Wat authentiek is, wordt zo bepaald door beleving, context en wederkerigheid, niet door onveranderlijke vorm of oorsprong.

Cultural commons – Erfgoed als gemeenschappelijk goed dat gedeeld wordt door velen. Zoals een volkslied of traditioneel recept: niemand bezit het alleen, maar het is van iedereen.

- Faro-perspectief: Het Faro-verdrag vergelijkt erfgoed met de historische 'commons' - gemeenschappelijke dorpsgrond waar iedereen vee mocht laten grazen. Erfgoed is niet van individuen of instellingen, maar een gedeelde verantwoordelijkheid.
- Kernidee: Niet het object staat centraal, maar de gemeenschap en hun relatie ermee. Erfgoed krijgt pas betekenis doordat mensen er waarde aan hechten en het samen willen doorgeven.

Culturele rechtvaardigheid – Het streven dat gemeenschappen zelf bepalen hoe ze gerepresenteerd worden, in plaats van dat musea, media, onderzoekers of andere instituties over hen beslissen. Het gaat om het recht op zelfrepresentatie en om het corrigeren van historische ongelijkheid in wie de macht heeft om verhalen te vertellen. Culturele rechtvaardigheid vraagt om actieve dekolonisatie van erfgoedpraktijken en erkenning van historisch gemarginaliseerde stemmen.

Erfgoed – Cultureel bezit of levende tradities die betekenis krijgen binnen gemeenschappen. Het gaat niet alleen om oude objecten, maar om wat mensen waardevol vinden en willen doorgeven. Erfgoed is altijd relationeel: het krijgt pas waarde doordat mensen er betekenis aan geven en het willen delen met volgende generaties.

Erfgoedgemeenschap – Een groep mensen die samen betekenis geeft aan erfgoed. Niet per se familie of buurt, maar iedereen die zich met bepaald erfgoed verbonden voelt. De gemeenschap hoeft niet geografisch gebonden te zijn - het kan ook een transnationale groep zijn die erfgoed deelt.

- UNESCO-principe: "De beoefenaars of dragers van het erfgoed, de erfgoedgemeenschap, zijn de 'eigenaar' van het erfgoed." Immaterieel erfgoed zit bij de mensen zelf die het doen en beleven - zij staan centraal, niet experts of overheden.

Faro-verdrag (2005) – Europees verdrag dat participatie in erfgoed erkent als mensenrecht. Het stelt dat erfgoed niet alleen voor experts is, maar dat iedereen het recht heeft om bij te dragen aan erfgoed en er betekenis aan te geven. Het verdrag benadrukt dat gemeenschappen centraal staan, niet objecten of instituties.

Immaterieel erfgoed – Niet-tastbare uitingen van cultuur: recepten, ambachten, verhalen, muziek, rituelen. Bijvoorbeeld: Sinterklaas, carnaval, of traditionele kooktechnieken.

- UNESCO-definitie (2003): "Hedendaagse kennis, kunde, praktijken en gewoonten, met wortels in het verleden, die mensen erkennen als deel van hun erfgoed, en dat ze graag willen doorgeven." Het wordt gezien als "de bron van culturele diversiteit en als een waarborg voor duurzame ontwikkeling."
- UNESCO's vijf domeinen: orale tradities, podiumkunsten, sociale gewoonten/rituelen, kennis over natuur, en traditioneel vakmanschap.

Living heritage – Erfgoed als iets levends dat constant verandert en zich aanpast. Het is geen bevroren museum-item, maar groeit mee met de gemeenschap. Elke generatie geeft erfgoed op eigen wijze vorm.

- UNESCO-benadering: "Immaterieel erfgoed is niet statisch, maar wordt aangepast en opnieuw gevormd door elke generatie die het overneemt." Het blijft relevant door mee te evolueren met tijd en behoeften.

UNESCO-verdrag (2003) – Internationaal verdrag over het borgen van immaterieel erfgoed. Het biedt een kader voor wereldwijde erkenning en bescherming van tradities.

- Officiële naam: "Conventie voor het Borgen van Immaterieel Cultureel Erfgoed"

- Doelen: bescherming van immaterieel erfgoed, waarborgen van onderling respect, bewustzijn vergroten, en internationale samenwerking bevorderen.
- Belangrijk verschil: Het verdrag gebruikt 'safeguarding' (borgen/levend houden) in plaats van 'protection' (beschermen). Het gaat niet om bevriezen, maar om doorgeven en laten evolueren.
- Drie UNESCO-lijsten: Representatieve Lijst (788 elementen in 2025), Lijst van erfgoed in gevaar, en Register van Goede Borgingspraktijken.

Theoretische Begrippen

Creolisering – Culturele vermenging waarbij elementen uit beide culturen herkenbaar blijven, maar samen iets nieuws vormen. De oorspronkelijke elementen blijven zichtbaar in de nieuwe vorm. Het is niet $A + B = C$ (compleet nieuw), maar $A + B = AB$ (beide herkenbaar aanwezig).

Etnisering – Het proces waarbij etnische identiteit voorop komt te staan in het bewustzijn. Een hernieuwd etnisch bewustzijn. Dit kan op twee manieren: mensen gaan hun eigen etnische identiteit (opnieuw) benadrukken, of mensen gaan anderen steeds meer via etnische categorieën waarnemen en beoordelen.

Etnogenese – Het ontstaan van een nieuwe etnische groep en/of een nieuwe etnische cultuur. Het is een proces van wording waarbij uit verschillende groepen iets nieuws ontstaat met een eigen identiteit en culturele praktijken. Bijvoorbeeld: hoe de Hindostaanse gemeenschap in Nederland een eigen identiteit én culturele praktijken ontwikkelde die anders zijn dan in India of Suriname.

Genderemancipatie – Verandering in man-vrouw rollen binnen erfgoedpraktijken richting meer gelijkwaardigheid. Bijvoorbeeld: vrouwen die voorheen uitgesloten waren van rituelen krijgen nu wel toegang, of krijgen leidende rollen in erfgoedpraktijken. Het gaat om het verschuiven van traditionele genderverhoudingen binnen culturele praktijken.

Onderzoeks- en Methodologische Termen

Belichaamde kennis (embodied heritage) – Kennis die in je lijf zit en wordt doorgegeven via lichaam, handelingen of ritueel. Bijvoorbeeld: hoe je een dans beweegt, brood kneedt, of een ritueel uitvoert. Deze kennis is moeilijk te verwoorden

of uit boeken te leren - het moet gevoeld, gedaan en lichamelijk ervaren worden. Het benadrukt dat niet alle erfgoed intellectueel of cognitief is.

Co-creatie – Samen kennis maken waarbij onderzoekers en gemeenschap werken als gelijkwaardige partners. Niet de onderzoeker die alleen bepaalt en analyseert, maar gezamenlijk beslissen, ontwerpen en interpreteren. Co-creatie gaat verder dan consultatie: de gemeenschap heeft daadwerkelijke zeggenschap over het hele onderzoeksproces en de uitkomsten.

Experienced heritage research – Onderzoek waarin persoonlijke ervaring en academische analyse samenkomen. De onderzoeker is insider én analist. Er is uitwisseling en leren van ervaringen en emoties tussen onderzoeker en onderzochten met betrekking tot erfgoed. Het onderzoek zelf is ook een ervaring - niet alleen het verzamelen van data, maar een gedeeld proces van betekenisgeving waarbij de grenzen tussen onderzoeker en partners uit de gemeenschap vervagen.

Participatief onderzoek – Onderzoek dóén mét de gemeenschap, niet óver ze. De gemeenschap bepaalt mee wat onderzocht wordt, hoe het onderzocht wordt, en wat er met de resultaten gebeurt. Het doorbreekt de traditionele scheiding tussen 'onderzoeker' en 'onderzoeksobject' - beide zijn actieve partners in het kennisproces.

Thematische analyse – Onderzoeksmethode waarbij je patronen en thema's zoekt in kwalitatieve data zoals interviews, observaties of documenten. Je codeert de data systematisch en identificeert wat terugkomt. Door het clusteren van codes ontstaan thema's die inzicht geven in de betekenissen en ervaringen van deelnemers.

Wederkerigheid – Het principe van wederzijdse uitwisseling van kennis, vertrouwen en waarde in onderzoek. Als een gemeenschap tijd en energie investeert in onderzoek, krijgen ze er ook iets voor terug: kennis, erkenning, praktische steun, of agency over hun eigen verhaal. Wederkerigheid erkent dat onderzoeksrelaties niet eenzijdig extractief mogen zijn, maar gebaseerd moeten zijn op geven én nemen.

Postkoloniale en Diaspora Begrippen

Girmitya erfgoed – De Girmitya diaspora vormt een specifiek deel van de bredere Indiase diaspora. De term Girmitya is afgeleid van het Bhojpuri-woord voor “contractarbeider” (girmit, van het Engelse agreement). Oorspronkelijk verwees het naar Indiase arbeiders die in de negentiende en vroege twintigste eeuw onder contract naar plantagekoloniën werden gebracht, zoals Suriname, Fiji, Mauritius en Trinidad. In de loop der tijd is de betekenis uitgebreid en omvat de term ook hun nazaten, erfgoed en hedendaagse cultuur. Daarmee onderscheidt de Girmitya

diaspora zich van andere Indiase diasporagroepen, zoals de Gujarati, Tamil of Sikh diaspora.

Postkoloniaal erfgoed – Erfgoed dat gevormd is in de context van koloniale geschiedenis, koloniale machtsverhoudingen en migratie. Het gaat niet alleen om erfgoed van voormalige koloniën, maar ook om hoe kolonialisme de erfgoedpraktijken, collecties en verhalen in zowel voormalige kolonies als in het koloniserende land heeft gevormd. Postkoloniaal erfgoed vraagt aandacht voor: wie bepaalt wat erfgoed is, wiens verhalen worden verteld, hoe objecten in musea zijn gekomen (roofkunst), en hoe koloniale machtsstructuren doorwerken in huidige erfgoedpraktijken. Het benadrukt ook de actieve rol van gemeenschappen in het (her)definiëren en terugclaimen van hun eigen erfgoed. Voorbeelden: Molukse cultuur in Nederland, Surinaams-Hindoestaanse tradities, maar ook Nederlandse koloniale monumenten en museumcollecties die kritisch worden herzien.

Diaspora – Gemeenschap die verspreid woont buiten het land van herkomst, maar wel verbonden blijft door gedeeld erfgoed, taal, religie of geschiedenis. Bijvoorbeeld: Turkse diaspora in Europa, of Chinese diaspora wereldwijd.

Diasporagemeenschappen ontwikkelen vaak nieuwe vormen van erfgoed die zowel gelinkt zijn aan het herkomstland als aan het nieuwe land. Ze leven vaak transnationaal: met één been in meerdere landen tegelijk.

Transnationaal – Over landsgrenzen heen; verwijst naar erfgoed dat in meerdere landen leeft en verbindingen onderhoudt tussen verschillende locaties. Transnationaal erfgoed is niet gebonden aan één territorium maar bestaat in netwerken tussen verschillende plekken. Bijvoorbeeld: een religieus feest dat zowel in Suriname als in Nederland als in India wordt gevierd, waarbij families en gemeenschappen contact onderhouden over grenzen heen.

Hybriditeit – Een ambivalente tussenruimte waar verschillende culturele elementen naast elkaar blijven bestaan zonder volledig samen te smelten. Volgens postkoloniale theorie is hybriditeit geen stabiele vermenging, maar een voortdurend proces van onderhandeling. Identiteit wordt niet meer gezien als vast en eenvormig, maar als opgebouwd uit meerdere lagen die niet met elkaar versmelten. Hybriditeit ondermijnt het idee van "zuivere" culturen en is daarom een vorm van verzet tegen koloniale denkbeelden. Bijvoorbeeld: iemand kan tegelijk Marokkaans én Nederlands zijn, zonder dat deze identiteiten versmelten tot één geheel - ze bestaan naast elkaar in spanning en wisselwerking.

Peranakan – Term van Maleise oorsprong die letterlijk "afstammeling" of "in het land geboren" betekent. In de Zuidoost-Aziatische context verwijst Peranakan doorgaans naar nakomelingen van buitenlandse migranten (vaak Chinese, Arabische of Indiase afkomst) die zich generaties geleden in de Maleise archipel vestigden en deels zijn

geïntegreerd in de lokale cultuur. De term wordt het vaakst gebruikt voor de Chinese Peranakan (Baba-Nyonya) gemeenschap in gebieden als Maleisië, Singapore en Indonesië, die elementen van Chinese en Maleisische cultuur, taal en gewoonten combineert.

Performativiteit – Het idee dat erfgoed niet iets is dat je 'hebt' of 'bezit', maar iets dat je 'doet'. Erfgoed wordt uitgevoerd, beoefend, geleefd. Door erfgoedpraktijken te doen (zoals rituelen uitvoeren, liederen zingen, verhalen vertellen, dansen, koken) wordt identiteit steeds opnieuw geconstrueerd en betekenis gegeven. Erfgoed is dus niet statisch, maar performatief: het ontstaat in de handeling zelf. Dit is bijzonder relevant voor diasporagemeenschappen die hun identiteit actief vormgeven door het doen van erfgoedpraktijken in een nieuwe context. Het benadrukt dat erfgoed levend is en voortdurend wordt hervormd door degenen die het beoefenen.

Zeggenschap – Het recht van gemeenschappen om hun eigen erfgoed te definiëren, beheren en te bepalen hoe het gebruikt en gepresenteerd wordt. Wie mag beslissen wat authentiek is? Wie bepaalt welke verhalen verteld worden? Zeggenschap betekent dat de gemeenschap zelf aan het stuur zit, niet externe experts of instituties. Het is nauw verbonden met dekolonisatie en culturele rechtvaardigheid: de macht terugleggen bij degenen om wie het erfgoed gaat.

Beleids- en Maatschappelijke Begrippen

Borging – Het zekerstellen dat erfgoed levend blijft en wordt doorgegeven aan volgende generaties. Borging kan formeel (via wetten, subsidieregelingen, beschermde status, opname in lesprogramma's) of informeel (via gemeenschapspraktijken, overdracht binnen families, lokale initiatieven) plaatsvinden. UNESCO spreekt bewust van 'safeguarding' (borgen) in plaats van 'protection' (beschermen), omdat erfgoed geen vaststaand object is dat je bevriest, maar een levend proces dat moet kunnen evolueren. Borging vraagt daarom om flexibiliteit: hoe behoud je iets zonder het te verstenen? Spanning bestaat tussen top-down borging (overheid bepaalt) en bottom-up borging (gemeenschap bepaalt).

Erkenning – Officiële of maatschappelijke waardering van erfgoed. Erkenning gaat verder dan alleen symbolische waardering: het omvat ook praktische gevolgen zoals opname in de canon, subsidies, bescherming, aandacht in het onderwijs, of opname in officiële lijsten (zoals de UNESCO-lijsten). Erkenning is altijd een politieke keuze: wie bepaalt wat belangrijk erfgoed is? Erkenning kan empowerend werken voor gemeenschappen, maar ook spanningen oproepen als bepaalde groepen wel en andere niet erkend worden. Het roept vragen op over inclusiviteit: krijgt koloniaal erfgoed evenveel aandacht als 'traditioneel' erfgoed? Wordt immaterieel erfgoed van migrantengemeenschappen erkend?

Canon – Een officiële selectie van verhalen, gebeurtenissen en personen die als 'belangrijk' worden beschouwd voor de nationale identiteit. De canon is geen neutrale lijst, maar een constructie die bepaalde verhalen centraal stelt en andere marginaliseert. Het is een instrument van identiteitsvorming: het vertelt niet alleen 'wat gebeurde', maar vooral 'wie we zijn'. Sinds de jaren 2010 is er groeiend debat over de eenzijdigheid van de canon: wiens verhalen worden verteld? Waar blijven vrouwen, migranten, arbeiders, of koloniale geschiedenis? De herziening van de canon in 2020 voegde meer diverse perspectieven toe, maar blijft omstreden. Een fundamentele vraag blijft: kan een nationale canon ooit echt inclusief zijn, of reproduceert deze altijd de dominante groep?

Commonsdenken – Erfgoed als gedeelde verantwoordelijkheid tussen gemeenschap, instituties en overheid. In plaats van erfgoed te zien als bezit van de overheid of musea, benadrukt commonsdenken dat erfgoed van iedereen is én door iedereen gedragen moet worden. Dit sluit aan bij het Faro-verdrag: erfgoed krijgt pas betekenis doordat mensen er waarde aan hechten. Commonsdenken vraagt om nieuwe samenwerkingsvormen waarbij gemeenschappen niet alleen 'geconsulteerd' worden, maar daadwerkelijk meebeslissen en langdurige verbindingen in plaats van kortlopende projecten. Dilemma's: hoe balanceer je verschillende belangen? Wat als gemeenschappen het onderling oneens zijn?

Formele institutionalisering – Het moment waarop erfgoed wordt opgenomen in officiële instituties zoals musea, archieven, overheidsorganisaties, of onderwijsinstellingen. Bijvoorbeeld: een traditie krijgt een eigen museum, een ritueel wordt officieel erkend door de overheid, of een verhaal komt in het schoolcurriculum. Dit brengt formele structuren, regelgeving, budgetten en beleidsmatige verantwoording met zich mee. Voordelen: meer zichtbaarheid, bescherming, middelen, continuïteit. Nadelen: risico op verstening, verlies van authenticiteit, vervreemding van de gemeenschap die het erfgoed draagt, bureaucratisering. Een cruciaal vraagstuk: wie controleert het erfgoed daarna? Blijft de gemeenschap eigenaar, of nemen instituties het over? Formele institutionalisering kan leiden tot 'museumserfgoed' dat losstaat van de levende praktijk.

Informele institutionalisering – Erfgoed krijgt vaste patronen en structuren binnen de gemeenschap zelf, zonder officiële instituties. Bijvoorbeeld: een jaarlijks terugkerend festival dat door de gemeenschap zelf georganiseerd wordt, een vaste ontmoetingsplek, of een informele overdracht van kennis binnen families en netwerken. De 'regels' zijn hier impliciet en ontstaan organisch vanuit de gemeenschap. Voordelen: erfgoed blijft dicht bij de gemeenschap, flexibeler, levendiger, en kan makkelijker meebewegen met veranderingen. Nadelen: kwetsbaarder (minder middelen, afhankelijk van vrijwilligers, geen formele bescherming), minder zichtbaar voor buitenstaanders, risico op verdwijnen als de gemeenschap zich verspreidt of generaties elkaar niet meer bereiken. Het ideaal is

vaak een balans: formele ondersteuning met behoud van informele
gemeenschapscontrole.